

JAARVERSLAG 2009

INSTITUUT SAMENLEVING EN TECHNOLOGIE

VOORWOORD

In 2009 trad een nieuw Vlaams Parlement aan en bijgevolg kreeg het IST een grondig vernieuwde Raad van Bestuur met een nieuwe voorzitter en een nieuwe ondervoorzitter. Bart Van Malderen volgt als voorzitter Robert Voorhamme op, die deze functie heeft waargenomen sinds de oprichting van het instituut in 2001. Sabine Poleyn neemt de rol van ondervoorzitter over van Monica Van Kerrebroeck.

Dit was ook het eerste jaar waarin het Werkprogramma van het IST voor het eerst grotendeels werd geïnspireerd op de trendnota die we in 2008 opstelden en die in de loop van 2009 werd geactualiseerd. Een trend begrijpen we als een voortdurende en doorlopende ontwikkeling, in tegenstelling tot cyclische veranderingen, fluctuaties of kortstondige nieuwe evoluties. Een belangrijke eigenschap van trends is dat ze een structureel veranderend effect hebben. Trends kunnen zich op verschillende domeinen manifesteren. Ze kunnen meer of minder omvattend zijn, breed of nauw, diepgaand of juist oppervlakkig. In de IST-trendnota werden trends geselecteerd die inhaken op wetenschappelijke en technologische evoluties en die verstrekkende maatschappelijke implicaties hebben. De weerhouden trends situeren zich in drie maatschappelijke domeinen: gezondheid – een zachte sector waarin toenemende technologisering de toon zet; milieuveiligheid – waar het terugdringen van de ecologische voetafdruk de algemene richting aangeeft; en tot slot informatie- en communicatietechnologie – met bijzondere aandacht voor de impact van de toenemende digitalisering op de verhoudingen binnen de maatschappij. De negen trends die we definieerden in deze drie domeinen vormen een rode draad binnen ons huidige werkprogramma en de programma's van de komende jaren.

2009 was ook een jaar waarin we meer dan ooit aandacht hadden voor publieksparticipatie. Regelmatig krijgt het IST de vraag te horen waarom een participatieve benadering van technologisch aspectenonderzoek in een parlement eigenlijk noodzakelijk is. De onderliggende gedachte daarbij is meestal dat burgers over wetenschap en technologie toch niet op gelijke voet kunnen meepraten met wetenschappers, experts en stakeholders. Het antwoord is nochtans voor de hand liggend: omdat het IST het belangrijk vindt om maatschappelijke voorkeuren naar voor te brengen en te articuleren. Daarvoor hebben we inzicht nodig in de mening en de gedachtegang van burgers. Onze ervaring is dat burgers een bijzondere deskundigheid meebrengen, vaak wars zijn van vooroordelen, zich doorgaans kritisch en objectief informeren en soms uitermate originele oplossingen aanreiken. Deze elementen niet meenemen in de beleidsvorming is in onze ogen een gemiste kans.

Om al deze redenen heeft het IST zich in 2009 sterk ingezet om van World Wide Views een succes te maken. WWViews was een wereldwijde burgerconsultatie in 39 deelnemende landen waarbij meer dan 4.000 burgers zich op één en dezelfde dag konden uitspreken over hun bekommernissen over de klimaatverandering en aanbevelingen formuleren voor een vernieuwd klimaatbeleid. De resultaten van WWViews werden overgemaakt aan de nationale delegaties die deelnamen aan de COP15-klimaatconferentie in Kopenhagen. Dat COP15 uiteindelijk

slechts een muis baarde, heeft zeker niet gelegen aan het enthousiasme van de duizenden WWViews-deelnemers. Integendeel.

In het werkjaar 2009 werd tevens een aanvang genomen met de voorbereiding van E-dinges, een driedaags evenement rond de digitale samenleving dat in het Vlaams Parlement zal plaatsvinden, op 18, 19 en 20 november 2010. E-dinges belicht de veelzijdige impact van de digitalisering op de Vlaamse burger en op het Vlaams beleid. E-dinges brengt burgers, beleidsmensen en ICT-ontwikkelaars samen met onderzoekers en organisaties die werken rond de digitale kloof en e-inclusie. E-dinges brengt de bezoeker informatie en stof tot nadenken via een breed gamma aan activiteiten, zoals infostands, demo's, workshops, debatten, interviews, getuigenissen, fotoreportages en kunst. Tijdens het afgelopen werkjaar werd niet alleen gestart met de organisatie van E-dinges, maar werd ook een aanzet gegeven tot een aantal onderzoeksprojecten rond de digitale kloof, waarvan de resultaten op E-dinges zullen voorgesteld worden.

Ook onze 'gewone' werking werd niet verwaarloosd. In 2009 gingen vier nieuwe projecten van start, zeven projecten kregen hun beslag en zeven andere projecten werden voortgezet. Zoals steeds mag u van ons een breed scala van topics verwachten, van slimme transportsystemen, over fertiliteitstechnologie en de kinderwensproblematiek, tot de digitale kloof. Belangrijk is de toename van het aantal projecten dat rechtstreeks in opdracht van parlementaire commissies of in samenwerking met hen werd uitgevoerd. Het gaat met name over 'Wonen en zorg', 'e-democratie', 'Zelfdoding bij jongeren in Vlaanderen' en de 'Bevraging van Vlaamse Parlementsleden'.

Kortom, 2009 was opnieuw een boeiend jaar voor het IST. We hebben eens te meer aangetoond dat we een jonge, dynamische en lerende instelling zijn, die openstaat voor nieuwe initiatieven, voor continue verbetering en met een voortdurende inzet.

Robby Berloznik
Directeur van het IST

INHOUDSOPGAVE 2009

Voorwoord	4
DEEL 1 HET IST	8
1. Raad van bestuur en dagelijks bestuur	9
2. Personeelsleden	11
3. De opdracht van het IST	11
4. Samenleving en technologie, trends in vlaanderen	13
5. Het jaarverslag 2009	15
DEEL 2 ONTSTAAN EN MOTIVERING VAN NIEUWE PROJECTEN	16
1. Digitale kloof	17
2. Intelligente en innovatieve transportsystemen	17
3. E-Democratie	18
4. Biobrandstoffen: een beleidsdelphi	19
DEEL 3 VERLOOP VAN PROJECTEN	20
VOLTOOIDE PROJECTEN	
1. Direct to consumer genetic testing	21
2. Gemeenschappelijk epta-project 'Genetically modified food and plants'	23
3. WORLD WIDE VIEWS: de stem van de burger over het klimaat	24
4. Wonen en zorg	25
5. Zelfdoding en jongeren in Vlaanderen	27
6. Bevraging vlaamse parlementsleden over hun houding ten aanzien van wetenschap, technologie en innovatie	30
7. Fertiliteitstechnologie	32
GESTARTE PROJECTEN EN DOORLOPENDE PROJECTEN	
1. Biobrandstoffen & beleidsdelphi	34
2. Rondetafel kinderwens	37
3. Citizen's visions on science and technology (CIVISTI)	39
4. Decentrale energievoorziening onder lokaal beheer	41
5. E-Dinges	43
6. Digitale kloof	47
7. Intelligente en innovatieve transportsystemen	49

DEEL 4 DE IST-AANBEVELINGEN	52
Aanbevelingen uit het world wide views-project	53
DEEL 5 COMMUNICATIE	60
DEEL 6 - HET IST EN DE INTERNATIONALE CONTEXT	66
1. Samenwerking binnen EPTA	67
2. Partner in het ETAG-consortium	68
3. Het IST en Europese burgerparticipatie binnen FP7	68
4. Internationaal: WORLD WIDE VIEWS	69
DEEL 7 - ADMINISTRATIEF VERSLAG	70
DEEL 8 - FINANCIËEL VERSLAG	72
DEEL 9 - ACTIVITEITENOVERZICHT	76
1. Activiteiten in het Vlaams Parlement	77
2. Interne activiteiten en vorming	77
3. Werkbezoeken	78
4. Externe presentaties	79
5. Externe vorming	80
DEEL 10 - PUBLICATIES	82
LIJST MET AFKORTINGEN	84
COLOFON	86

DEEL 1 HET IST

1. RAAD VAN BESTUUR EN DAGELIJKS BESTUUR

Op 17 juli 2000 richtte het Vlaams Parlement het Vlaams Instituut voor Wetenschappelijk en Technologisch Aspectenonderzoek (viWTA) op. In de loop van 2008, na een decretale evaluatie, wijzigde het instituut zijn naam in Instituut Samenleving en Technologie (IST). De opdracht van het IST past in het kader van het technologisch aspectenonderzoek of 'technology assessment' (TA). Het IST is een autonome instelling binnen het Vlaams Parlement. De organisatie heeft een eigen Raad van Bestuur die instaat voor het beleid. Deze zestienkoppige Raad bestaat voor de helft uit Vlaamse Volksvertegenwoordigers (die ook de voorzitter leveren) en voor de andere helft uit personen uit de Vlaamse wetenschappelijke en technologische wereld. Na de verkiezingen van 2009 heeft de plenaire vergadering van het Vlaams Parlement op 7 oktober 2009 voor een derde keer de Volksvertegenwoordigers in de Raad van Bestuur van het IST aangewezen.

1) Tijdens het eerste deel van 2009 was de heer Robert Voorhamme de voorzitter van de Raad van Bestuur. Mevrouw Monika Van Kerrebroeck en de heer Jean-Jacques Cassiman waren de ondervoorzitters.

De volledige Raad bestond uit:

- de heer Eloi Glorieux
- mevrouw Kathleen Helsen
- mevrouw Fientje Moerman
- de heer Jan Peumans
- de heer Erik Tack
- mevrouw Marleen Van den Eynde
- mevrouw Monica Van Kerrebroeck
- de heer Robert Voorhamme

als Vlaamse Volksvertegenwoordigers

- de heer Paul Berckmans
- de heer Jean-Jacques Cassiman
- de heer Stefan Gijssels
- mevrouw Ilse Loots
- de heer Harry Martens
- de heer Freddy Mortier
- de heer Nicolas van Larebeke-Arschodt
- mevrouw Irene Veretennicoff

als vertegenwoordigers van de Vlaamse wetenschappelijke en technologische wereld.

Het Dagelijks Bestuur van het IST bestond tijdens het eerste deel van 2009 uit de heer Robert Voorhamme, mevrouw Monica Van Kerrebroeck, de heer Jean-Jacques Cassiman en de heer Robby Berloznik.

2) De plenaire vergadering van het Vlaams Parlement heeft op 7 oktober 2009 de volgende Volksvertegenwoordigers in de Raad van Bestuur van het IST aangewezen:

- de heer Robrecht Bothuyne
- de heer Marc Hendrickx
- mevrouw Fientje Moerman
- mevrouw Sabine Poleyn
- de heer Hermes Sanctorum-Vandevoorde
- mevrouw Marleen Van den Eynde
- de heer Bart Van Malderen
- de heer Lode Vereeck

Tijdens de vergadering van de Raad van Bestuur van 25 november 2009 werden een nieuwe voorzitter en onder-voorzitter verkozen. Dit werden respectievelijk Bart Van Malderen en Sabine Poleyn.

Stefaan Gijssels (Janssen Farmaceutica) verliet de Raad van Bestuur en werd in december vervangen door Josephus van Sas (Alcatel Bel).

De nieuwe Raad van Bestuur ziet er dan als volgt uit:

- de heer Robrecht Bothuyne
- de heer Marc Hendrickx
- mevrouw Fientje Moerman
- mevrouw Sabine Poleyn
- de heer Hermes Sanctorum-Vandevoorde
- mevrouw Marleen Van den Eynde
- de heer Bart Van Malderen
- de heer Lode Vereeck

als Vlaamse Volksvertegenwoordigers

- de heer Paul Berckmans
- de heer Jean-Jacques Cassiman
- mevrouw Ilse Loots
- de heer Harry Martens
- de heer Freddy Mortier
- de heer Nicolas van Larebeke-Arschodt
- de heer Josephus van Sas
- mevrouw Irene Veretennicoff

als vertegenwoordigers van de Vlaamse wetenschappelijke en technologische wereld.

Het nieuwe dagelijkse bestuur bestaat uit de heer Bart Van Malderen, mevrouw Sabine Poleyn, de heer Jean-Jacques Cassiman en de heer Robby Berloznik

2. PERSONEELSLEDEN

De dagelijkse werking van het IST is in handen van een multidisciplinair Wetenschappelijk Secretariaat, onder leiding van een directeur. Het Wetenschappelijk Secretariaat coördineert het onderzoek, organiseert de interactie tussen publiek en experts en verleent advies aan het Vlaams Parlement.

Op 1 september 2009 bestond het Wetenschappelijk Secretariaat uit de volgende leden:

- Robby Berloznik, directeur
- Donaat Cosaert, onderzoeker
- Johan Evers, onderzoeker
- Anouk Lanckriet, onderzoeksmedewerker
- Lieve Van Damme, communicatieverantwoordelijke
- Els Van den Cruyce, onderzoeker
- Willy Weyns, onderzoeker

Het Wetenschappelijk Secretariaat wordt bijgestaan door Sabine Vermeulen, secretariael medewerker.

Eind december 2009 ging Willy Weyns met pensioen. Als nieuwe onderzoeker werd Marian Deblonde aangetrokken.

3. DE OPDRACHT VAN HET IST

Het Instituut Samenleving en Technologie is een onafhankelijke en autonome instelling verbonden aan het Vlaams Parlement. Het instituut onderzoekt de maatschappelijke aspecten van wetenschappelijke en technologische ontwikkelingen.

Dit gebeurt op basis van studie en analyse, het structureren en stimuleren van het maatschappelijke debat, het observeren van wetenschappelijke en technologische ontwikkelingen in binnen- en buitenland, het verrichten van prospectief onderzoek over deze ontwikkelingen, het informeren van doelgroepen en het verlenen van advies aan het Vlaams Parlement op basis van deze activiteiten. Door deze activiteiten wil het Instituut bijdragen tot het verhogen van de kwaliteit van het maatschappelijk debat en tot een beter onderbouwd besluitvormingsproces.

Concreet vervult het Instituut Samenleving en Technologie zijn taak door:

- korte voorbereidende evaluaties uit te voeren;
- langere, meer omvattende evaluaties en/of aanvragen tot advies uit te besteden aan nationale of internationale experts of onderzoeksteams;
- op gepaste wijze en schaal een constructieve dialoog te organiseren tussen de betrokkenen;
- adviezen ten behoeve van het Vlaams Parlement te formuleren;
- in contact te zijn met regionale, nationale en internationale organisaties die betrokken zijn bij wetenschappelijke en technologische keuzes;

TA onder collega's – Reflectiedag over TA, georganiseerd door het IST in samenwerking met Universiteit Antwerpen (Lieve Goorden), 26 februari 2010, Vlaams Parlement, Brussel.

Technologisch aspectenonderzoek, kortweg TA, dat wil zeggen de verkenning en analyse van maatschappelijke aspecten van technologische ontwikkelingen, gebeurt op dit moment op vele plaatsen in de wereld. Aan verschillende onderzoeksinstellingen, universiteiten en parlementen zijn TA-onderzoekers actief. TA-onderzoekers genereren wetenschappelijk onderbouwde kennis en analyses over een brede waaier aan maatschappelijk relevante technisch-wetenschappelijke ontwikkelingen. Deze kennis en analyses zijn bedoeld voor beleidsmensen, onderzoekers, burgers en/of stakeholders.

Via een workshop wilde het IST een moment van reflectie inbouwen voor de TA-gemeenschap: om te benoemen waaruit de specificiteit van TA bestaat, om te verkennen waar de sterkten liggen van de verschillende TA-instellingen, om erover na te denken hoe TA moet evolueren in een veranderende maatschappelijke context, om duidelijker te zien waar we ons eigen werk en dat van onze collega's kunnen verbeteren en versterken, enz.

Hiertoe nodigde het IST samen met Universiteit Antwerpen op vrijdag 26 februari TA-collega's uit van verschillende regio's (Nederland, Duitsland, Zwitserland, Denemarken, België, de Europese Unie en de Verenigde Staten van Amerika).

Aan elke deelnemer werd gevraagd om in 3 kernwoorden te beschrijven wat TA voor hem of haar betekent. Het resultaat hiervan vindt u in onderstaande impressie.

4. SAMENLEVING EN TECHNOLOGIE. TRENDS IN VLAANDEREN

Context en doelstelling

In een snel veranderende wereld is het voor het IST belangrijk om een overzicht te behouden over actuele ontwikkelingen, trends en evoluties. Daarom is het aangewezen regelmatig die trends op een grondige manier te analyseren met het oog op een optimalisering van de relevantie van het werk dat we leveren.

Hiertoe werd in januari 2010 het document 'Samenleving en technologie. Trends in Vlaanderen' samengesteld en gepubliceerd. Dit document stelt negen trends op het snijvlak van maatschappij, technologie en wetenschap voor die relevant zijn voor het IST-onderzoek en die een maatschappelijke weerslag hebben op Vlaamse bevoegdheidsdomeinen. Naast het trendoverzicht bevat deze nota ook een bespreking van belangrijke 'zwakke signalen' die mogelijke lange termijnontwikkelingen aankondigen.

Deze publicatie vormt een belangrijke inspiratiebron voor de opmaak van het Werkprogramma van het IST, en zal als stuk (Nr 62 (2009-2010)Nr 1) besproken worden tijdens gedachtewisselingen met de bevoegde commissies van het Vlaams Parlement, in de loop van 2010.

Werkwijze

De redactie is gebaseerd op de trendnota geschreven door het Wetenschappelijk Secretariaat van het IST in 2008, met een actualisatie door Maya Van Leemput in 2009, op basis van de schriftelijke input van internationale deskundigen in technologisch aspectenonderzoek en een horizonscanning van een reeks geschreven elektronische bronnen.

De internationale experts die inhoudelijke aanvullingen deden behoren tot de zusterinstellingen van het IST. Zij hebben de opdracht hun respectieve parlementen te ondersteunen met informatie en advies over thema's die te maken hebben met wetenschap, technologie en samenleving:

- Sergio Belucci (Directeur TA Swiss, Zwitserland)
- Lars Klüver (Directeur Danish Board for Technology, Denemarken)
- Tore Tennoe (Directeur Norwegian Board for Technology, Noorwegen)
- Arim Grunwald (Directeur Büro für Technikfolgenabschätzung des Deutschen Bundertags, Duitsland)
- Jan Staman (Directeur Rathenau Instituut, Nederland)
- Rinie van Est (Trendwatcher Rathenau Insituut, Nederland)
- David Cope (Directeur Parliamentary Office for Science and Technology, Groot-Brittannië)
- Michael Nentwich (Directeur Institut für Technikfolgenabschätzung, Oostenrijk)
- Walter Peissl (Institut für Technikfolgenabschätzung, Oostenrijk)

Daarnaast werden talrijke bijkomende bronnen geraadpleegd, o.a. Mediargus: (database van de in België gepubliceerde kranten- en tijdschriftartikels), Z-Punkt (Trend Database: Duitse database met trendbesprekingen), Innovation Watch (Verzameling van links en posts van David Forrest, de Canadese consultant in strategisch management die sinds kort in Futurepedia ook trends verzamelt), FutureEdition (van het Arlington Institute) enzovoort.

Er werd voor het opstellen van deze nota ook een verkenning uitgevoerd van minder zichtbare trends, ook wel 'zwakke signalen' genoemd. Signalen die vandaag vaak nog minder luid weerklinken, maar op termijn wel belangrijker kunnen worden en daarom toch het overdenken waard zijn. Pantopicon, een studio voor toekomstoriëntatie en visievorming, heeft deze verkenning van zwakke signalen uitgevoerd en heeft zich hierbij mede laten inspireren door gesprekken met de volgende mensen:

- Jan Van Den Bergh (i-Merge, Holaba, Boondoggle)
- Alain Thys (Futurelab)
- Lorin Parys (Uplace, FlandersDC)
- Dirk Vananderooye (Philips Design)
- Fons Van Dyck (think.bbdo)
- Serge De Gheldere (Futureproofed)

Resultaten – 9 trends en 7 zwakke signalen in 3 domeinen

Deze trendnota biedt een diagnose van enkele grote bewegingen die zich vandaag aftekenen. In de samenleving tonen zich ontwikkelingen op uiteenlopende vlakken, evoluties van verschillende schaal en amplitude. Er zijn uiteraard veel meer trends dan het handvol maatschappelijke trends dat in deze nota beschreven wordt. Voor deze nota vond daarom een selectie plaats, op basis van wat we binnen dit kader onder de term 'trend' verstaan en rekening houdend met een spreiding over verschillende maatschappelijke deelgebieden, met de schaal, de maatschappelijke relevantie en de samenhang met wetenschappelijke en technologische aspecten en met de beleidsrelevantie. In deze nota worden trends in drie maatschappelijke domeinen voorgesteld. Deze drie domeinen werden geselecteerd op basis van hun betekenis voor verschillende meso- en microtrends. Binnen elk van de drie besproken hoofddomeinen, worden trends voorgesteld die inhaken op wetenschappelijke en technologische evoluties en hun maatschappelijke implicaties.

Het eerste domein is gezondheid, een zachte sector waar toenemende technologisering de toon zet. De technologisering van de geneeskunde en de toenemende aandacht voor geestelijke gezondheid komen hier aan bod. Enkele van de trends die besproken worden in het brede domein van de milieuveiligheid, waar het terugdringen van de ecologische voetafdruk de algemene richting aangeeft, hebben ook betrekking op het domein van gezondheid: voeding, mobiliteit en mitigatiestrategieën voor klimaatverandering. In het derde grote domein, informatie- en communicatietechnologie, speelt de invloed van de toenemende digitalisering op de verhoudingen binnen de maatschappij de hoofdrol. Eén grote trend die hier besproken wordt, namelijk mitigatiestrategieën, valt ook binnen het domein van de milieuveiligheid. De vier andere trends die onder ICT terug te vinden zijn, gaan over maatschappelijke verhoudingen en houdingen die samengaan met de toenemende digitalisering.

De 9 trends in een oogopslag:

1. De technologisering van de geneeskunde en de gezondheidszorg
2. Veranderende benaderingen in de geestelijke gezondheidszorg met een toenemend aandeel van de hersenwetenschappen en de farmaceutica
3. De technologisering van voeding en tegelijk de toenemende aandacht voor biovoeding
4. Mitigatiestrategieën m.b.t. klimaatverandering: energie en propere technologieën
5. Groeiende behoefte aan duurzame mobiliteit/goederentransport
6. Toenemende mogelijkheden van ICT voor inclusie
7. Makerscultuur, netwerken, collaboratie, open access
8. De hele problematiek van veiligheid/privacy/copyright wint aan belang
9. Crossmediaal karakter van cultuur, media, vrijetijdsbesteding

Voor het opstellen van deze nota werd ook een verkenning uitgevoerd van minder zichtbare trends, ook wel zwakke signalen genoemd. Dat zijn signalen die vandaag de dag vaak nog minder luid weerklinken, maar op termijn wel belangrijker kunnen worden en daarom toch het overdenken waard zijn.

De 7 zwakke signalen in een oogopslag:

1. Intelligente steden, de stad als collectief vormbaar medium
2. Virtuele nieuwe stammen, mensen hebben meerdere gezichten
3. Prosumptie - de consument wordt producent en professional
4. Hoe zal het tijdperk van de creatieve klasse zich ontploegen?
5. Robotisering, de robot als medemens?
6. Singulariteit, ofwel een intelligentie-explosie
7. Synthetische biologie, aanpassen en creëren van nieuw leven

5. HET JAARVERSLAG 2009

2009 was voor het IST een jaar van verandering. Niet alleen kreeg het instituut twee nieuwe medewerkers: Johan Evers en Anouk Lanckriet. 2009 was ook het einde en een nieuw begin voor het Vlaamse Parlement zelf. Na de verkiezingen in juni begon immers een nieuw Parlement aan een nieuwe legislatuur. Ook de Raad van Bestuur van het IST kreeg een aantal nieuwe leden en een nieuwe voorzitter, Bart Van Malderen, en ondervoorzitter, Sabine Poleyn.

2009 was ook een jaar waarin een aantal projecten werd opgestart en afgesloten. De projecten behandelen zoals steeds een breed scala aan onderwerpen op het snijpunt van wetenschap, technologie en maatschappij. De belangrijkste resultaten van de afgewerkte projecten zijn weergegeven in deel 4 van dit jaarverslag. Daarnaast presenteert dit jaarverslag ook de motivering en het ontstaan van de nieuwe projecten (deel 2) en het verloop en de status van alle projecten (deel 3).

DEEL 2

ONTSTAAN EN MOTIVERING VAN NIEUWE PROJECTEN

In 2009 gingen 4 nieuwe projecten van start. De motivering voor deze projecten en de maatschappelijke context waarin ze ontstonden, worden weergegeven in deel 2 van dit jaarverslag.

1. DIGITALE KLOOF

Vanuit verschillende hoeken, ook vanuit het Vlaams Parlement, is de voorbije jaren gewezen op de noodzaak tot een weldoordachte en structurele ondersteuning van inspanningen om het inclusieve karakter van de Vlaamse digitale samenleving te bevorderen. In de Maatschappelijke Beleidsnota Digitaal Vlaanderen en de daarop volgende Motie van Aanbeveling van 3 juni 2008, wordt expliciet en regelmatig verwezen naar de noodzaak voor de Vlaamse overheden om de problematiek van de digitale kloof effectief aan te pakken.

Het IST heeft de voorbije jaren verscheidene projecten uitgevoerd met als focus de maatschappelijke aspecten van de toenemende informatisering en digitalisering van de samenleving. Hierbij werden specifieke thema's (cyber-pestten, privacy, e-democratie) en specifieke doelgroepen (jongeren, ouderen, kansarmen) als onderwerp van onderzoek gekozen. Met het evenement E-dinges (van 18 tot 20 november 2010 in het Vlaams Parlement) organiseert het IST een boeiende driedaagse over de vele facetten van de digitale samenleving. E-dinges wil onder meer de aandacht vestigen op de problematiek van de digitale kloof in Vlaanderen.

Om dit op een onderbouwde manier te doen en tegelijk het maatschappelijke debat hierover te stimuleren, start het IST een verkennende studie over de digitale kloof zoals deze zich nu manifesteert en hoe de Vlaamse overheid hier beleidsmatig kan op inspelen. Deze verkennende studie omvat een theoretisch en een participatief gedeelte. In het theoretische gedeelte wordt gekeken naar de meest recente nationale en internationale wetenschappelijke inzichten over de digitale kloof. In het participatieve gedeelte wordt door middel van een survey en brainstorm-sessies een overzicht gemaakt van de inspanningen in Vlaanderen om de digitale kloof te dichten. Tegelijk worden ook gerichte, zeer concrete en realistische beleidsaanbevelingen geformuleerd om het beleid van de Vlaamse overheid omtrent de digitale kloof te versterken.

2. INTELLIGENTE EN INNOVATIEVE TRANSPORTSYSTEMEN

Een van de actiepunten van Vlaanderen in Actie (VIA) is om van Vlaanderen de 'slimme draaischijf' van Europa te maken. Dit actiepunt sluit aan bij de Maatschappelijke Beleidsnota Digitaal Vlaanderen opgesteld door de ad hoc Commissie Digitaal Vlaanderen, waarin wordt aanbevolen om op het vlak van e-mobiliteit acties te ondernemen om het gebruik van intelligente transportsystemen aan te moedigen (Stuk 1713 (2007-2008) juni 2008).

De centrale ligging van Vlaanderen blijft een troef die we optimaal moeten benutten, maar we moeten wel rekening houden met de evoluties in mobiliteit. Om van Vlaanderen een echte slimme draaischijf voor vervoer en logistiek te maken, moet 'traffic management' voor burgers en bedrijven geïntegreerd zijn. Het is een uitdaging om slimmer in te spelen op de beschikbare transportmogelijkheden.

Excelleren in slimme mobiliteit betekent dat de gebruiker op een aangepaste manier informatie krijgt over de vervoersopties. Het toepassen van ICT-mogelijkheden voor traffic management is daarbij essentieel. Zo geven variabele verkeersborden actuele informatie opgenomen via hightech detectieapparatuur of de gebruiker kan via het internet, via een zakcomputer of via zijn gsm informatie raadplegen.

Een bijkomend aspect is dat sinds midden december 2008 een voorstel voor een bindende richtlijn op de tafel van de Europese Commissie ligt. De richtlijn wil een kader tot stand brengen voor versnelde toepassing en gebruik van intelligente transportsystemen in het wegvervoer, ten behoeve van een efficiëntere en milieuvriendelijkere, veiligere en betrouwbaardere mobiliteit van vracht en passagiers in de Europese Unie. Vlaanderen zal binnen afzienbare tijd geconfronteerd worden met die verplichtingen, waarbij de problemen niet gering zullen zijn en de impact op de samenleving ingrijpend.

Dit project zal resulteren in een rapport en een toegankelijk dossier rond deze problematiek, met aandacht voor de maatschappelijke aspecten (draagvlak, acceptatie, kostenallocatie, ...).

3. E-DEMOCRATIE

Het Uitgebreid Bureau van het Vlaams Parlement gaf het IST in november 2009 de opdracht om de werkgroep e-democratie te ondersteunen bij het onderzoek naar de mogelijkheden van e-democratie voor het Vlaams Parlement. Het IST kreeg deze opdracht naar aanleiding van de opgebouwde ervaring binnen het domein van e-democratie: van 2005 tot 2007 publiceerde het IST immers de rapporten 'E-democratie voor Vlaanderen, een stand van zaken', 'E-democratie in Vlaanderen. Stakeholdersanalyse' en het dossier 'E-democratie'.

De werkgroep e-democratie bestaat uit vertegenwoordigers van de diensten 'Informatie en Externe Relaties', 'Informatica en Techniek', 'Decreetgeving' en het IST. Op 13 november 2009 vond de installatievergadering plaats van de werkgroep. Het doel van de werkgroep is om, na een voorbereidende studie, een set van toepassingen voor e-democratie samen te stellen die afgestemd zijn op de werking van het Vlaams Parlement. Via deze toepassingen wil het Vlaams Parlement de burgers enerzijds meer vertrouwd maken met zijn beleid en ze er anderzijds ook meer bij betrekken.

4. BIOBRANDSTOFFEN: EEN BELEIDSDELPHI

Hoe kunnen we de productie en het gebruik van biobrandstoffen hun juiste plaats geven in het energie-, klimaat-, mobiliteits-, en plattelandsbeleid? Dit is zowel een erg actuele als een zeer controversiële vraag. Dit bleek uit het wetenschappelijk rapport 'Biobrandstoffen van de eerste, tweede en derde generatie', dat gebaseerd is op een bevraging van en workshop met een veelheid van actoren.

Deze vaststelling is een stevig argument om de opgestarte dynamiek voort te zetten in de vorm van een beleidsdelphi. Een beleidsdelphi is een participatieve methode die gebruikt kan worden om beleidsalternatieven in kaart te brengen. Deze methode verzamelt de voorkeuren en argumenten van verschillende betrokkenen. Dit gebeurt via een anonieme procedure die de deelnemers toelaat inzicht te verwerven in elkaars standpunten en, op basis daarvan, hun eigen standpunt bij te sturen of aan te scherpen. Zij verschilt van een klassieke delphianalyse: zij is eerder kwalitatief dan kwantitatief en zij beperkt zich niet tot experts maar betreft personen die op heel verschillende wijze bij een probleem betrokken (zullen) zijn. Op die manier is een beleidsdelphi geschikt om beleidsmakers een helder zicht te verschaffen op mogelijke, alternatieve beleidsopties die door diverse actoren zelf naar voren worden geschoven en dit met zoveel mogelijk argumenten pro en contra.

DEEL 3

VERLOOP VAN DE PROJECTEN

In 2009 gingen 4 nieuwe projecten van start en werden 7 lopende projecten afgesloten.

Van alle projecten die het IST in 2009 organiseerde vindt u in deel 3 van dit jaarverslag een informatiefiche met een korte beschrijving van het project.

VOLTOOIDE PROJECTEN

1. DIRECT TO CONSUMER GENETIC TESTING

INFORMATIEFICHE

▸ **Projecttitel:** ETAG project Direct to consumer genetic testing.

▸ **Projectleider bij IST:** Els Van den Cruyce

▸ **Projectbeschrijving:** Dit project biedt een stand van zaken over de vrije beschikbaarheid van genetische testen op het internet. De publicatie van het rapport is gebaseerd op literatuurstudie, expertinterviews en een analyse van de websites van firma's die deze genetische testen aanbieden. Tijdens een workshop in het Europees Parlement werden de resultaten voorgesteld en besproken met gerenommeerde deskundigen.

▸ **Projectuitvoerders:** Het project gebeurde in opdracht van STOA (Scientific Technology Options Assessment, Europees Parlement). Het project werd uitgevoerd door het ETAG consortium (European Technology Assessment Group). Het project werd geleid door Leonard Hennen (Institute for Technology Assessment and Systems Analysis, ITAS, Karlsruhe) en mee uitgevoerd door Els Van den Cruyce (IST) en Arnold Sauter (ITAS). Voor de uitvoering van de internetscan werd het IST bijgestaan door Elfriede Swinnen (K.U.Leuven, Centrum voor Menselijke Erfelijkheid)

▸ **Projectperiode:** Publicatie van het rapport in 2008. Organisatie van een workshop in het Europees Parlement in maart 2009.

▸ **Publicaties:** Rapport 'Direct to consumer genetic testing' - Final Report Deliverable No. 2 of the project 'Direct to consumer genetic testing', besteld door STOA en uitgevoerd door ETAG.

Situering:

Aan het eind van de jaren '90 kwamen genetische tests op de markt die rechtstreeks aan de consument aangeboden werden. Tot dan toe werden genetische tests enkel uitgevoerd door gespecialiseerde centra in de medische sector, onder toezicht van een arts en onder professionele begeleiding en counseling. De laatste jaren zien we een gestage toename van het aantal bedrijven dat rechtstreeks aan de consument tests aanbiedt, meestal via het internet. Specialisten waarschuwen dat deze ongecontroleerde groei gevaren kan inhouden voor de consument. De wetenschappelijke basis voor deze tests is volgens hen twijfelachtig en zij vrezen dat consumenten op deze manier misleid worden.

Dit ETAG-onderzoek nam het gebruik van vrij beschikbare genetische tests onder de loep. Het rapport geeft een overzicht van de huidige stand van zaken van vrij beschikbare genetische tests op het internet, en van de maatschappelijke implicaties daarvan.

Projectverloop:

ITAS voerde hiertoe een literatuurstudie en interviews uit.

Het IST organiseerde een analyse van de informatie die aangeboden wordt op de website van firma's die 'direct to consumer genetic tests' (DCGT) aanbieden. Dit gebeurde via een internetscan van 38 websites, uitgevoerd in juni en juli 2008. Hierin werd nagegaan welke typen van tests aangeboden werden en welke informatie de consument kreeg over onder meer de wetenschappelijke basis van deze testen en de regeling omtrent privacy en informed consent. Er werd ook telkens gekeken of counseling aangeboden werd.

Deze internetscan toonde aan dat de informatie op de websites niet aan de vereiste kwaliteitscriteria voldoet en dus een onvoldoende basis vormt voor consumenten om een weloverwogen besluit te maken over het al dan niet bestellen van deze tests. Het gebrek aan informatie wordt niet gecompenseerd door het aanbod van counseling en ook die counseling vertoont ernstige mankementen.

Al die resultaten werden voorgesteld en becommentarieerd tijdens een STOA-workshop in het Europees Parlement op 3 maart 2009. De deskundigen in het panel waren Linda Avey (23andMe), Jean-Jacques Cassiman (K.U.Leuven), Helen Wallace (GeneWatch UK), Stuart Hogarth (University of Loughborough), Frances Flinter (Human Genetics Commission UK) en Aurélien Perez (Europese Commissie).

2. GEMEENSCHAPPELIJK EPTA-PROJECT 'GENETICALLY MODIFIED FOOD AND PLANTS'

INFORMATIEFICHE

- **Projecttitel:** Gemeenschappelijk EPTA-project. Genetically Modified Plants and Foods. Challenges and future issues in Europe.
- **Projectleider bij IST:** Stef Steyaert, Willy Weyns en Els Van den Cruyce
- **Projectbeschrijving:** Gemeenschappelijk project rond de toekomst van genetisch gewijzigde gewassen in Europa.
- **Projectuitvoerders:** Acht leden van het EPTA (European Parliamentary Technology Assessment)-netwerk werkten samen in het gemeenschappelijke project, dit waren TA-SWISS (Zwitserland), Danish Board of Technology, IST, Institute for Technology Assessment (Oostenrijk), Norwegian Board of Technology, TAB (Duitsland), POST (UK), STOA (Europees Parlement)
- **Projectperiode:** 2007-2009
- **Publicaties:** Rapport 'Genetically Modified Plants and Foods. Challenges and future issues in Europe'.

Situering:

De rol van genetisch gewijzigde planten in het Europees landbouwbeleid en in de samenleving in het algemeen, was lange tijd een controversieel thema. Recente ontwikkelingen als het aanbod van nieuwe technologieën en de groeiende vraag naar voedsel en energie hebben deze discussie opnieuw in een stroomversnelling gebracht. De centrale vraag in dit EPTA-onderzoek is of de organisatie van de Europese regelgeving omtrent genetisch gewijzigde organismen onder druk komt te staan door deze evoluties.

Projectverloop:

Deze studie is gebaseerd op de review van rapporten van de deelnemende EPTA-leden omtrent verscheidene aspecten van genetisch gewijzigde planten, zoals regelgeving, implementatie en de bijhorende problemen. Dit leverde een lijst op van ontwikkelingen en uitdagingen voor het Europese beleid.

Op basis van deze lijst werd een survey georganiseerd bij 71 deskundigen met expertise in de ontwikkeling, de analyse en het beleid rond genetisch gewijzigde organismen. Deze deskundigen waren afkomstig uit Oostenrijk, België, Denemarken, Finland, Duitsland, Noorwegen, Zwitserland en het Verenigd Koninkrijk. De resultaten van deze bevraging en de commentaren van de deskundigen werden geanalyseerd in het licht van de rapporten van de EPTA-leden.

Deze studie concludeerde dat het huidige regelgevende kader niet voldoende voorbereid op de uitdagingen die zich in de toekomst zullen stellen. Het rapport beschrijft vijf sleuteldomeinen voor het Europees regelgevend systeem voor genetisch gewijzigde planten en geeft een aantal suggesties voor het opzetten van toekomstige TA-projecten.

INFORMATIEFICHE

- › **Projecttitel:** World wide views/ De stem van de burger over het klimaat.
- › **Projectleider:** Willy Weyns
- › **Projectondersteuning:** Donaat Cosaert
- › **Projectbeschrijving:** Het Vlaamse luik van een internationaal gecoördineerde burgerconsultatie over de streefdoelen die bereikt hadden moeten worden op de COP15 Klimaatsconferentie van december 2009 in Kopenhagen.
- › **Projectuitvoerders:** Selectie burgers (iVox), organisatie burgerconsultatie (Momentum), facilitering burgerconsultatie (Stef Steyaert).
- › **Projectperiode:** 2009
- › **Publicaties:** Informatiebrochure 'World Wide Views' (vertaling uit het Engels), Eindrapport 'World Wide Views on Global Warming. From the world's citizens to the climate policy-makers. Policy report' (in het Engels).

Situering:

De internationale klimaatconferenties grepen tot nog toe plaats ver boven de hoofden van de gewone burgers. Maar in hun dagelijkse leven voelen gewone mensen wel de gevolgen van de verbintenissen die daar in hun naam worden aangegaan. Daarom hebben zij steeds meer aandacht voor de klimaatproblematiek. Welke inspanningen zijn zij bereid te leveren om de uitstoot van broeikasgassen te verminderen? Welke standpunten willen zij dat hun vertegenwoordigers innemen op de COP15 klimaatconferentie in december 2009?

Op 26 september 2009 hebben op initiatief van DBT, de Deense zusterorganisatie van IST, 38 landen, verspreid over alle werelddelen, van Australië tot Canada, op een gelijkaardige en gecoördineerde wijze elk 100 burgers geconsulteerd over de doeleinden en verbintenissen die op de klimaatconferentie van Kopenhagen zouden moeten bereikt worden ter vervanging van het Kyoto-protocol dat afloopt in 2012. De resultaten van die consultatie werden neergelegd in een rapport dat overhandigd werd aan de delegaties die deelnamen aan COP15.

Projectverloop:

Tijdens de eerste maanden van 2009 werden de vragen voor de burgerconventies voorgesteld, besproken en gepreciseerd, in samenwerking met alle partners. Van 23 tot 25 maart 2009 kwamen de projectleiders samen in Kopenhagen om het verloop van de burgerconventies scherp te stellen. In een volgende stap werd de mediacam-pagne opgestart. Elke partner regelde een ontmoeting met leden van de eigen nationale delegatie voor de COP15,

om de doelstellingen van het project te verduidelijken. Er werd een informatiebrochure opgesteld om de burgers die deel zouden nemen aan de conventie vooraf voldoende te informeren over de klimaatproblematiek. Daarnaast werd ook een introductiefilmpje gemaakt om tijdens de burgerconventie meer duiding te geven bij de verschillende vragen die de burgers moesten beantwoorden.

Op 26 september 2009 organiseerde het IST in het Vlaams Parlement de WWViews burgerconventie, waaraan een 100-tal burgers deelnamen. Op het einde van de burgerconventie werden de conclusies en aanbevelingen overhandigd aan de voorzitter van het Vlaams Parlement, de heer Jan Peumans. Diezelfde dag vonden in 37 andere landen gelijkaardige burgerconventies plaats, waardoor in totaal bijna 4.000 burgers geraadpleegd werden over de engagementen die hun politieke leiders op COP15 zouden moeten aangaan. De resultaten van elke bevragingssronde werden online geregistreerd waardoor het ook mogelijk was om ze te vergelijken met de resultaten in de andere partnerlanden. Alle resultaten werden gebundeld in een rapport dat zowel aan de nationale delegaties voor de COP15 als tijdens de COP15 aan alle belangstellenden werd voorgesteld.

INFORMATIEFICHE

- › **Projecttitel:** Opdracht van de ad hoc Commissie Wonen en Zorg aan het IST.
- › **Projectleider:** Stef Steyaert, Willy Weyns en Els Van den Cruyce
- › **Projectbeschrijving:** Het Uitgebreid Bureau van het Vlaams Parlement gaf het IST op 13 oktober 2008 de opdracht om de Commissie Wonen en Zorg te begeleiden bij het ontwikkelen van een visie, om relevante sprekers en documenten voor te stellen en om de commissie Wonen en Zorg te ondersteunen bij de voorbereiding van het opstellen van een maatschappelijke beleidsnota, gebaseerd op de werkzaamheden van de commissie.
- › **Projectuitvoerders:** Redactie van de aanzet tot maatschappelijke beleidsnota door Ria Goris, facilitatie van de workshop door Jim Baeten (Tri-Zone) en Stef Steyaert (Participant)
- › **Projectperiode:** oktober 2008 - maart 2009
- › **Publicatie:** Aanzet tot maatschappelijke beleidsnota 'Wonen en Zorg in Vlaanderen 2020: Visie en aanbevelingen'.
- › **Kwaliteitscontrole:** nalezing door experts

Situering:

Door de te verwachten vergrijzing van de bevolking zal de komende jaren in Vlaanderen een grote behoefte ontstaan aan toegankelijke, aangepaste en levensbestendige woonvormen. Daartoe moeten de onderlinge samenwerking en afstemming van wonen en zorg aanzienlijk versterkt worden. Bij haar aantreden nam de Vlaamse Regering zich voor om deze problematiek aan te pakken. Dat blijkt uit een aantal bepalingen in het Vlaams Regeerakkoord.

De ad hoc Commissie Wonen en Zorg van het Vlaams Parlement onderzocht hoe het woonpatrimonium en het zorgaanbod kunnen worden afgestemd op de behoeften van de mensen en hoe kwaliteitsvolle en betaalbare woon- en zorgvormen kunnen worden gerealiseerd, rekening houdend met de specifieke doelgroepen.

Op haar vergadering van 24 september verzocht de Commissie Wonen en Zorg het Uitgebreid Bureau om aan het IST, in overeenstemming met artikel 87bis, 2 van het Reglement, de opdracht te geven om:

1. de Commissie Wonen en Zorg te begeleiden in het ontwikkelen van een visie;
2. relevante sprekers aan de commissie voor te stellen, naast relevante documenten;
3. een ontwerp van maatschappelijke beleidsnota op te stellen, gebaseerd op de werkzaamheden van de Commissie Wonen en Zorg. In de maatschappelijke beleidsnota worden de noodzakelijke voorwaarden voor het beleid uiteengezet. Zo wil de Commissie een solide basis leggen voor een hedendaags en performant woonzorgbeleid voor de komende twintig jaar.

Het Uitgebreid Bureau van het Vlaams Parlement gaf het IST op 13 oktober 2008 deze opdracht.

Projectverloop:

Binnen deze opdracht heeft het IST verschillende zaken gerealiseerd.

Tijdens een vergadering op 5/11/2008 met de heer Johan De Graeve, directeur Informatie, leverde het IST relevante documentatie aan, ter aanvulling van het infodossier Wonen en Zorg. Meer specifiek legde het IST de klemtoon op toekomstgerichte en wetenschappelijke en technologische aspecten.

Het IST leverde ook begeleiding bij de ontwikkeling van een visie omtrent Wonen en Zorg. Op 7 januari 2009 organiseerde het IST een visieworkshop met een 30-tal deskundigen uit verschillende deeldomeinen van deze problematiek, om vanuit een integrale aanpak te komen tot een coherente toekomstvisie rond Wonen en Zorg 2020. Ter voorbereiding en framing van deze workshop organiseerde het IST op 27 november 2008 en 9 december 2008 twee vergaderingen met een beperkt aantal experts. Hierop waren An Jacobs (IBBT-SMIT), Sien Winters (K.U.Leuven), Claire Huijnen (Smart Living), Ann Ackaert (Intec, Universiteit Gent), Wolfgang Eberle (IMEC) en Joanna Geerts (Universiteit Antwerpen) aanwezig.

Het IST leverde tot slot ook ondersteuning bij de redactie van een Maatschappelijke Beleidsnota van de Commissie Wonen en Zorg. Op basis van de besprekingen tijdens hoorzittingen en de input vanuit de visieworkshop op 7 januari 2009 werd door redactrice Ria Goris een voorstel voor Maatschappelijke Beleidsnota geschreven.

5. ZELFDODING EN JONGEREN IN VLAANDEREN

INFORMATIEFICHE

▸ **Projecttitel:** Ontmoetingsdag op vraag van de Commissie voor Welzijn, Volksgezondheid en Gezin.

▸ **Projectleider:** Donaat Cosaert

▸ **Projectbeschrijving:** In de hoorzitting van de Commissie voor Welzijn, Volksgezondheid en Gezin van 18 november 2008 werd de aanzet gegeven tot deze ontmoetingsdag (Parl. St. VI. Parl. 2008-09, nr. 2023/1). Het initiatief ontstond vanuit de bekommernis om de vele signalen van onwelzijn, en meer specifiek het zelfmoordgedrag bij jongeren. Vlaanderen scoort slecht op dat vlak.

▸ **Projectuitvoerders:** Parlementsleden: Luc Martens, Monica Van Kerrebroeck, Anne Marie Hoebeke, Vera Van der Borght, Els Robeyns, Vera Jans, Piet De Bruyn.

Genodigden uit de hulpverleningssector: Griete Forceville & twee medewerkers van de chatlijn (Centrum ter Preventie van Zelfdoding, CPZ), Karl Andriessen, Vicky Van Dooren en Joke Vandehoute (Suicidepreventie Centra voor Geestelijke Gezondheidszorg, CGG), Mimi Deboiserie, Astrid Alders, (GGG PassAnt), Nico De Fauw, Katja Blauwbloeme (Werkgroep Verder),

Uitgenodigde nabestaanden: Drieke Vandommele, Femke Lauwers, Anton en Wouke Van Den Bogaert, Chris Van Schelstraete

▸ **Projectperiode:** ontmoetingsdag op 7 maart 2009

▸ **Publicaties:** Voorstel van Resolutie van de dames en heren parlementsleden Anne Marie Hoebeke, Vera Van der Borght, Els Robeyns en Vera Jans en de heren Piet De Bruyn en Eloi Glorieux (Stuk 2221 (2008-2009) – nr 1).

De resolutie is unaniem goedgekeurd in de plenaire vergadering nr 45 op 30 april 2009. 80 leden hebben aan de stemming deelgenomen. De resolutie werd aan de Vlaamse regering overgemaakt.

Situering:

De cijfers over zelfdoding en zelfdodingspogingen in Vlaanderen zijn hoog: dagelijks vinden er drie zelfdodingen plaats en het aantal pogingen tot zelfdoding wordt geschat op veertig per dag. Jongeren vormen een belangrijke risicogroep. Zelfdoding is bij hen de tweede doodsoorzaak, na verkeersongevallen. Om de twee weken is er een Vlaamse klas die met de zelfdoding van een klasgenoot wordt geconfronteerd. Ofschoon er geen onrustwekkende toename is vast te stellen, ligt het aantal zelfdodingen en pogingen daartoe bij jongeren nog steeds onaantvaardbaar hoog.

Wat motiveert jongeren om zelfdoding te overwegen of om een poging hiertoe te ondernemen? Uit getuigenissen blijkt dat jongeren niet zozeer de dood wensen, maar de pijn waarmee zij kampen, willen ontvluchten. Zelfdoding is geen doel op zich, maar een middel om een verandering in hun situatie te bereiken.

Vlaamse beleidsmakers hebben wel degelijk oog voor dit probleem. In 2007 heeft het Vlaamse Parlement het Actieplan Suïcidepreventie (Parl. St. VI. Parl. 2006-07, nr. 1037/1) goedgekeurd, dat in 2010 aan een actualisering toe is. De primaire doelstelling is de sterfte door zelfdoding bij mannen en vrouwen tegen 2010 te verminderen met 8 %, in vergelijking met 2000.

Hier toe werden onder meer volgende projecten gestart:

1. een betere opvang en follow-up van suïcidepogers in ziekenhuizen, in samenwerking met de CGG's;
2. Web 2.0: preventie van zelfdoding op het internet, in een project van het Centrum ter Preventie van Zelfdoding (CPZ), in samenwerking met Netlog;
3. het opstellen van mediarichtlijnen inzake berichtgeving over zelfdoding, in samenwerking met Werkgroep Verder.

Behalve de voortzetting van projecten die hun effectiviteit reeds hebben aangetoond, vragen de aanwezige experts om de structurele erkenning en financiering van het CPZ en de Zelfmoordlijn (telefonisch en online). Ze wijzen ook op het nijpende personeelstekort in de kinderteams van de Centra voor Geestelijke Gezondheidszorg (CGG's). De huidige staf kan niet voldoen aan de grote vraag vanuit ziekenhuizen en scholen naar bijscholingen, coaching en psychotherapie.

Projectbegeleiding:

Medewerkers Algemeen Secretariaat en van de Paraplementaire Instellingen:

Nico Lemaire (Commissiesecretaris), Inge Schoevaerts (KRC), Donaat Cosaert (IST) en Robby Berloznik, directeur IST

Gitte Van Hoyweghen, moderator

Projectverloop:

De belangrijkste onderdelen van de ontmoetingsdag waren:

- voorstelling van de problematiek zelfdoding bij jongeren en contextomschrijving van de ontmoetingsdag
- multimediafragmenten: campagnefilm hulplijn zelfdoding met getuigenissen van jongeren na een suïcidepoging en uittreksels van reportage Koppen (VRT) over zelfdoding
- getuigenis van vrijwilligers van de chatline CPZ en het beantwoorden van vragen
- interview met vier jongeren die zelfdoding meemaakten in hun omgeving en een gesprek tussen de jongeren en de aanwezige politici

Tijdens deze ontmoetingen werd duidelijk dat de verschillende partners die betrokken zijn bij het preventiebeleid nu al op vrijwillige basis samenwerken en zoeken naar convergenties om de beschikbare middelen zo doelmatig mogelijk aan te wenden en om werkbare afspraken te maken inzake taakverdeling.

Een concreet voorbeeld is de ontwikkeling van een portaalsite 'zelfdoding', een gezamenlijk initiatief van het CPZ, het Project Zelfmoordpreventie van de CGG's, de Werkgroep Verder en de Eenheid voor Zelfmoordonderzoek. De partners willen met de inzet van eigen middelen komen tot een portaalsite waarachter hun gebundelde expertise wordt aangeboden en toegelicht. Dit initiatief toont aan dat ook de partners op het werkveld er klaar voor zijn om

hun krachten op een efficiënte wijze te bundelen. Het mag dan ook niet verbazen dat de vraag om die vrijwillige samenwerking te erkennen en te formaliseren meermaals en met nadruk werd herhaald.

Volgende vragen aan de Vlaamse regering werden geformuleerd (ontleend aan resolutie van de Vlaamse regering van 30 april 2009)

1. De vraag om tijdig te beginnen met de voorbereiding van een nieuw Vlaams actieplan suïcidepreventie voor de periode na 2010 en om daartoe het nodige overleg te organiseren met de betrokken actoren uit het veld;
2. om in de Jeugdmonitor, waar jongeren op verschillende momenten in hun ontwikkeling worden ondervraagd, aandacht te besteden aan de problematiek van suïciditeit en gevoelens van onbehagen, waarna jongeren, als daar aanleiding toe is, worden uitgenodigd voor een gesprek en eventueel worden begeleid;
3. om de communicatie van mensen die hulp verlenen via internet, verder te ontwikkelen;
4. om over te gaan tot de oprichting van een Vlaams Expertisecentrum Suïcidepreventie dat de verschillende initiatieven en actoren in het kader van de preventie van zelfdoding een maximale complementariteit en overzichtelijkheid moet verlenen;
5. om verder te experimenteren met nieuwe methoden voor het in kaart brengen van problemen en de aanpak ervan bij kinderen en jongeren op scholen. Die methoden moeten vertrekken vanuit een integrale visie op lichaam en geest. Hierbij ook de vraag om de experimenten door experts in suïcidepreventie te laten evalueren en die methoden daarna, bij positieve evaluatie, ter beschikking te stellen van alle scholen;
6. om te onderzoeken of in Vlaanderen een soortgelijk project als het Nederlandse Project 1-2-3 gestart kan worden, waarbij men probeert via chat of telefoon een link te leggen tussen de directe crisis hulp en een langere begeleiding of een kortdurende therapeutische benadering, gevolgd door een langere begeleiding;
7. om binnen de beschikbare ruimte over te gaan tot een structurele erkenning en financiering van de expertisepartners inzake de preventie van suïcide;
8. om regelmatig de mediarichtlijnen in de brochure 'Zelfdoding en de pers. Aanbevelingen voor journalisten' onder de aandacht te brengen van journalisten, actief in de geschreven en/of in de andere media, om de imitatie van suïcidaal gedrag te voorkomen;
9. om te voorzien in voldoende informatie aan jongeren over de organisaties en personen waar ze terecht kunnen met vragen over zelfdoding en met vragen om hulp wanneer ze geconfronteerd worden met een geval van zelfdoding, en om ook te informeren over de toegangspoorten van die hulporganisaties;
10. om informatie aan jongeren en kinderen te verschaffen in verband met de onderzoeksresultaten over gezonde voeding en preventie van depressie;
11. om in overleg met de federale minister van Binnenlandse Zaken de politie die wordt opgeroepen in het kader van een zelfdoding, te laten vergezellen door slachtofferhulp, om de eerste bijstand te kunnen verlenen aan de nabestaanden, in het bijzonder aan kinderen en jongeren.

INFORMATIEFICHE

- › **Projecttitel:** Bevraging van de Vlaamse Parlementsleden 2008.
- › **Projectleider:** Els Van den Cruyce
- › **Projectbeschrijving:** De bevraging van de Vlaamse Volksvertegenwoordigers peilde naar hun visie op de rol en impact van wetenschappelijke en technologische ontwikkelingen in en op de samenleving. Deze inzichten waren relevant voor het IST om zijn werking voor het Vlaams Parlement te optimaliseren.
- › **Projectuitvoerders:** Michiel Nuytemans en Jo Steyaert (Indigov)
- › **Projectperiode:** oktober 2008 - april 2009
- › **Publicaties:** Rapport 'Vlaamse Parlementsleden over wetenschap, samenleving en technologie'.

Situering:

Het Instituut Samenleving en Technologie liet in 2005 voor het eerst een uitgebreid onderzoek voeren naar de houding van de Vlaamse volksvertegenwoordigers ten aanzien van wetenschap, technologie en innovatie. Het toenmalig onderzoek was expliciet opgevat als een soort van nulmeting waarbij het de bedoeling was om het op regelde tijden te hernemen.

Het IST liet daarom een nieuw onderzoek uitvoeren bij de leden van het Vlaamse parlement waarbij dezelfde vragen, maar ook een aantal nieuwigheden, werden voorgelegd. De bevraging vond plaats in december 2008 en januari 2009. De naamsverandering van viWTA naar IST vond ongeveer gelijktijdig plaats. De nieuwe website werd pas na de bevraging gelanceerd.

De Vlaamse parlementsleden werden bevraagd rond de volgende thema's:

- De kennis (perceptie) en houding over de impact die wetenschap en technologie op de samenleving kunnen hebben;
- De kennis en houding ten aanzien van onderzoek en ontwikkeling en het Vlaams innovatiebeleid;
- De kennis en houding ten overstaan van (de werking van) het IST;
- De kennis en houding ten overstaan van de door het IST uitgevoerde projecten. Dit is een nieuw onderdeel van de vragenlijst.

De opgeleverde informatie stelde het IST in staat om in projecten, activiteiten en werking nog meer rekening te houden met de behoeften van het Vlaams Parlement.

Projectverloop:

Alle Vlaamse volksvertegenwoordigers werden verschillende keren gecontacteerd. 83 van de 124 (67%) Vlaamse volksvertegenwoordigers namen deel aan het onderzoek. De resultaten in het rapport zijn representatief voor alle Vlaamse parlementsleden.

Een aantal conclusies, die relevant zijn voor de interne werking van het IST:

- De interesse van de politici in wetenschap en technologie is erg groot en de houding ten aanzien van de wetenschap is ook erg positief. 'Technologisch aspectenonderzoek', het kernbegrip voor het IST, is nu veel beter bekend bij de parlementsleden dan in 2005. 30% van hen kent het begrip, wat een significante stijging is ten opzichte van 2005.
- Hoewel de houding ten opzichte van wetenschap en technologie niet fundamenteel veranderd is, blijkt dat hun kennis over specifieke domeinen wel sterk is vooruitgegaan. In alle domeinen voelen meer parlementsleden zich goed geïnformeerd. In de domeinen milieutechnologie, energietechnologie en ICT voelen nu meer dan de helft van de parlementsleden zich goed geïnformeerd. De vooruitgang is in verschillende categorieën opvallend groot (>10%). Een interessant voorbeeld hierbij is nanotechnologie. Hier is het aandeel van de parlementsleden dat goed geïnformeerd is, gestegen met 12% tot 17%. Het is een thema waarvoor het IST verschillende initiatieven heeft genomen.
- Het IST is goed gekend bij 60% van de parlementsleden. Dat is een lichte stijging tegenover 2005. Bij een deel van de parlementsleden bestaat nog wel een behoefte aan algemene informatie over het IST.
- Als we het werk van het IST in detail bekijken, dan blijkt dat dit goed bekend is bij Vlaamse parlementsleden. Ongeveer 40% van de parlementsleden kan een van de aanbevelingen van het IST noemen. Wat de communicatiemiddelen betreft, bereiken de dossiers en de rapporten het meeste parlementsleden. Gevraagd naar 3 initiatieven of activiteiten van het IST, kan 61% er minstens één noemen. De meest genoemde zijn het nanotechnologiefestival, de burgerconventie over auto en gezondheid en het werk rond jongeren en gaming.

INFORMATIEFICHE

- › **Projecttitel:** Fertiliteitsbehandelingen: de realiteit voorbij de technologie.
- › **Projectleider:** Els Van den Cruyce
- › **Projectbeschrijving:** In dit dossier laat het IST gynaecologen, fertiliteitsartsen, ethici, psychologen en psychiaters, maar ook ervaringsdeskundigen aan het woord over het belang en de organisatie van de emotionele en psychosociale begeleiding van koppels en individuen die een fertiliteitsbehandeling volgen.
- › **Projectuitvoerders:** De auteur van dit dossier is Isabelle Rossaert, auteur van het boek 'De verdwaalde ooievaar. Als zwanger worden niet meteen lukt'. Het dossier werd geschreven in samenwerking met Geertrui De Cock, general manager van Fertility Europe en voormalig directeur van De verdwaalde ooievaar - Netwerk Fertilititeit vzw.
- › **Projectperiode:** december 2008 - oktober 2009
- › **Publicatie:** Dossier 20: 'Fertiliteitsbehandelingen: de realiteit voorbij de technologie'.
- › **Kwaliteitscontrole:** Nalezing door twee onafhankelijke Nederlandse experts

Situering:

Op dinsdag 17 februari 2009 stelde mevrouw Vera Jans, een vraag om uitleg tot mevrouw Veerle Heeren, Vlaams Minister van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin, over de psychologische begeleiding bij fertiliteitsbehandelingen. In september 2009 bracht het IST een verkennend dossier uit over fertiliteitsbehandelingen en de impact op individuen en koppels die ze ondergaan. Hierin laat het IST gynaecologen, fertiliteitsartsen, ethici en psychologen en psychiaters, maar ook ervaringsdeskundigen aan het woord over het belang van de emotionele en psychosociale begeleiding.

Projectverloop:

De bevindingen in dossier 20 zijn deels gebaseerd op literatuur en in grote mate op persoonlijke gesprekken van de auteurs met een diverse groep van betrokkenen: artsen, psychiaters en psychologen, verantwoordelijken van ivf-laboratoria, vroedvrouwen en verplegend personeel, een ethicus en een aantal koppels die een fertiliteitsbehandeling ondergaan of achter de rug hebben. Alles samen hadden de auteurs gesprekken met 27 personen of koppels over hun onvervulde kinderwens en hun ervaringen in fertiliteitscentra. Een deel van die gesprekken waren individueel, de meeste waren groepsgesprekken.

De interviews in dossier 20 geven een persoonlijke appreciatie van de betrokkenen weer. Arts, verpleegkundige, psycholoog, patiënt ervaren de realiteit van de fertiliteitsbehandelingen elk op hun manier. De interviewmethode als bron van informatievergaring leverde een rijk geschakeerd beeld op dat een waardevolle aanvulling biedt op wetenschappelijke gegevens, die gebaseerd zijn op gestandaardiseerde vragenlijsten en tests. Het dossier biedt een terreinverkenning.

Het dossier werd opgebouwd rond drie delen. In een eerste deel van het dossier worden de data weergegeven over vruchtbaarheidsbehandelingen in Vlaanderen. Dit hoofdstuk verschaft inzicht in de maatschappelijke omvang van fertiliteitsproblemen en –behandelingen en introduceert kort wat fertiliteitsbehandelingen inhouden. Een tweede deel behandelt de elementen die verklaren waarom infertiliteit en vruchtbaarheidsbehandelingen een grote impact hebben op het leven van mensen. Op basis van interviews wordt geschetst hoe de impact voelbaar is op alle terreinen (algemeen welbevinden, lichamelijke impact, impact op partnerrelatie en op relatie/seksleven, impact op arbeid, impact op sociaal leven, financieel). In een laatste deel wordt bekeken hoe de draagkracht van patiënten versterkt kan worden en hoe de psychosociale begeleiding beter georganiseerd kan worden.

INFORMATIEFICHE

- **Projecttitel:** Biobrandstoffen en Beleidsdelphi.
- **Projectleiding:** Willy Weyns, Donaat Cosaert en Marian Deblonde
- **Projectbeschrijving:** De beleidsdelphi is een logisch vervolg op het eerder uitgevoerde project over biobrandstoffen. Bij een beleidsdelphi worden niet zozeer expliciet wetenschappers-deskundigen betrokken, maar wel probleembetrokken actoren waarbij gezocht wordt naar een maximale spreiding van achtergrond. Het wetenschappelijke eindrapport geeft antwoorden op vragen over technologische evoluties, wetenschappelijke en maatschappelijke controverses, tevens werden er interactief goed onderbouwde beleidsaanbevelingen gedefinieerd.
- **Projectuitvoerders:** Voor het wetenschappelijk rapport: het consortium Vito, BBL-Vlaanderen en Universiteit Gent (Laboratorium Prof. Wim Soetaert), o.l.v. Luc Pelkmans (Vito)
Voor de beleidsdelphi Dirk Kenis (iForumConsult)
- **Projectperiode:** begin 2009 – april 2010
- **Publicaties:** - het wetenschappelijk eindrapport 'Biobrandstoffen van de eerste, tweede en derde generatie' is eind 2009 gepubliceerd
- de resultaten van de beleidsdelphi worden midden 2010 gepubliceerd
- **Kwaliteitscontrole:** het begeleidingscomité is bijeengekomen op 12 maart, 23 april en 13 november 2009. Het onderzoeksrapport is eind 2009 aan een peerreview onderworpen.

Situering:

Biobrandstoffen worden door de Europese Unie opgelegd in het kader van het klimaatbeleid om de CO₂-emissie te beperken. Ze zijn immers doorheen hun ganse levenscyclus bijna CO₂-neutraal. Er wordt in de eerste plaats gedacht aan het inzetten van biobrandstoffen in het verkeer. De mogelijke bijdrage van de vervoerssector tot de totale CO₂-reductie wordt namelijk relatief belangrijker, omdat andere sectoren al forse emissiereducties hebben doorgevoerd en de automobiliteit blijft groeien.

Volgens de tussentijdse doelstelling van de Europese Biobrandstoffen-Richtlijn 2003/96/EG moest tegen 2005 2% van de energie-inhoud van fossiele brandstoffen uit biobrandstoffen komen. De doelstelling werd niet gehaald. Op de Europese top van maart 2007 (Energy package) werden de doelstellingen evenwel verstrengd tot 10%

hernieuwbare energie en waterstof (i.p.v. 5,75%) van de transportbrandstoffen, tegen 2020, mits de tweede generatie biobrandstoffen tijdig beschikbaar is.

In de nieuwe ontwerprichtlijn worden duurzaamheidscriteria toegevoegd. De discussie omvat zowel technische, socio-economische als milieu- en ethische aspecten. Daarom dringt een interdisciplinaire aanpak zich op.

Projectbegeleiding:

Er werd een achtkoppig Begeleidend Comité van deskundigen opgericht, met leden uit verschillende maatschappelijke geledingen: Cindy Boonen (Departement Landbouw en visserij), Ann Depicker (PSB/VIB), Benoit Engelen (TOTAL), An Heyerick (VODO), François Huyghe (Boerenbond), Erik Mathijs (K.U.Leuven), Pol Michiels (FEBIAC) en Dirk Reheul (Bioveiligheidsraad). Dit comité begon zijn werkzaamheden in 2009 en fungeert als een klankbord, dat op enkele cruciale beslissingsmomenten in het projectverloop adviseert en bijstuurt.

Voor de projectbegeleiding van de beleidsdelphi is een beroep gedaan op de leden van het consortium dat het rapport heeft gemaakt en de bijbehorende workshop heeft georganiseerd.

Projectverloop:

Het wetenschappelijke eindrapport vertrekt van een overzicht van de technologieën voor de productie en het gebruik van biobrandstoffen in verschillende stadia van ontwikkeling. Veel aandacht gaat naar de toetsing aan criteria van duurzaamheid, energieonafhankelijkheid en CO₂-besparing. Het Europese kader wordt hier uitvoerig beschreven. De standpunten van sleutelactoren en van het middenveld werden bevraagd en kwamen op een workshop uitgebreid aan bod. Op deze workshop werden ook de vaak tegengestelde maar steeds hoge verwachtingen van de actoren naar het beleid in kaart gebracht.

Het project start met een literatuurstudie omtrent de belangrijkste drijfveren die wereldwijd aangehaald worden om biobrandstoffen te ondersteunen. Biobrandstoffen worden naar voor geschoven als een maatregel op korte termijn om de afhankelijkheid van aardolie alsook de uitstoot van broeikasgasemissies van de transportsector te reduceren. Op langere termijn zijn meer doortastende maatregelen nodig. De derde drijfveer voor het beleid is de macro-economische impact die met de introductie van biobrandstoffen gepaard kan gaan, zoals kansen voor de werkgelegenheid en economische groei.

In een tweede deel van het project wordt ingegaan op de technische aspecten van biobrandstoffen en hun productie. Er wordt een onderscheid gemaakt tussen de eerste en de tweede generatie biobrandstoffen. De eerste generatie is gebaseerd op gemakkelijk toegankelijke grondstoffen zoals suikers, zetmeel, plantaardige olie of dierlijke vetten. De tweede generatie biobrandstoffen maakt gebruik van landbouwkundige nevenstromen: de oneetbare gedeelten van voedselgewassen en afvalstoffen die rijk zijn aan lignocellulose. De conversietechnieken om deze grondstoffen om te zetten in biobrandstoffen zijn nog in ontwikkeling.

Binnen de studie is uitgebreid gekeken naar de duurzaamheidsaspecten en potentiële risico's die verbonden zijn aan biobrandstoffen, in het bijzonder naar de duurzaamheidscriteria die binnen de Commissie Cramer in Nederland zijn uitgewerkt. Deze Commissie had als taak om voor biobrandstoffen voor transport, bio-elektriciteit en biowarmte een reeks van criteria op te stellen, om de duurzaamheid van biomassa voor energiedoeleinden te controleren.

Door te kijken welke de discussiepunten en verschillende standpunten zijn, werd aansluitend op de literatuurstudie onderzocht wat het draagvlak van biobrandstoffen is binnen verschillende sectoren en vanuit verschillende invalshoeken. Naast een overzicht van publiek beschikbare standpunten ('position papers'), is op Vlaams niveau een bevraging georganiseerd van de belangrijkste betrokken partijen. Op basis van de resultaten van die bevraging werd een discussieworkshop op 1 april 2009 georganiseerd.

Vanuit de antwoorden en discussies van de verschillende actoren zijn een aantal bestuurlijke mogelijkheden op een rijtje gezet, waaronder de wetgevende trends op Europees niveau en het beleid in de ons omliggende landen. De laatste jaren is tegelijk ingezet op de aanbodkant (via subsidies in de landbouw – al zijn die ondertussen op Europees niveau grotendeels afgebouwd) als op de vraagkant (via accijnsverlagingen of verplichtingen). Verder is specifiek gekeken naar de ondersteuning van nieuwe technologieën.

De beleidsaanbevelingen zijn uitgesplitst in de drie logische stappen van de biobrandstofketen, met 1) productie/mobilisatie van de biomassa, 2) productietechnologieën van biobrandstof en uitbouw van de productiecapaciteit, en 3) eindgebruik in voertuigen, met de link naar andere mogelijke opties in de transportsector. Mobilisatie van voldoende en op duurzame manier geproduceerde biomassa blijft het meest kritische punt in het ganse biobrandstofverhaal. Het is duidelijk dat hier nog veel werk is om de duurzaamheidscriteria en bijgaande certificeringssysteem verder te optimaliseren

Bij het opmaken van de vragenlijst worden de conclusies uit het rapport 'Biobrandstoffen van de eerste, tweede en derde generatie' als basismateriaal gebruikt, met bijzondere aandacht voor concrete beleidsaanbevelingen die in de workshop geformuleerd werden en voor controverses. De maatschappelijke controverse is diep geworteld. Vandaar de behoefte om dieper in te gaan op de verwachtingen en te onderzoeken waar ze verzoenbaar zijn en waar tegenstrijdig? In een beleidsdelphi-analyse gaan de deelnemers elektronisch in een eerste ronde een reeks vragen beantwoorden. In de volgende rondes (maximum 3 of 4) gaan ze vervolgens in op elkaars antwoorden. Bijzondere aandacht gaat uit naar de argumentatie van degenen die een minderheidsstandpunt formuleren. In het voorjaar van 2010 wordt het eindrapport met de beleidsaanbevelingen gefinaliseerd.

2. RONDETAfel KINDERWENS

INFORMATIEFICHE

› **Projecttitel:** Rondetafel Kinderwens

› **Projectleider:** Els Van den Cruyce

› **Projectbeschrijving:** Op 27 april 2010 organiseert het IST een Rondetafel rond het thema 'Kinderwens'. Op de Rondetafel wordt een twintigtal experts, stakeholders en ervaringsdeskundigen uitgenodigd voor een gedachtewisseling over de psychosociale aspecten van fertiliteitsbehandelingen en mogelijke beleidsaanbevelingen hieromtrent.

› **Projectuitvoerders:** Inhoudelijke voorbereiding en opvolging van de Rondetafel Kinderwens: Isabelle Rossaert i.s.m. Geertrui De Cock en Sofie Vandamme. Isabelle Rossaert is licentiaat in de psychologie en freelance (eind)redacteur, cursusgever en auteur. Sofie Vandamme is werkzaam als docent en onderzoeker bij de afdeling Filosofie en Medische ethiek van het Erasmus MC te Rotterdam. Geertrui de Cock is General Manager van Fertility Europe.

Facilitering van de Rondetafel Kinderwens: Jim Baeten (Tri.Zone) en Lieve Maes (Andante Continuo).

› **Projectperiode:** december 2009 - zomer 2010

› **Publicaties:** Aanbevelingen gepland

Situering:

Een kinderwens is een bijzonder complex gegeven. Voor koppels bij wie dat kind lang op zich laat wachten, komt er nog een extra dimensie bij: het falen van de eigen vruchtbaarheid. Tegenover dat moeilijk te vatten kluwen van verlangens, emoties en behoeften, stelt de medische wereld een technisch antwoord: de fertiliteitsbehandeling, bestaande uit hormoonstimulaties, inseminaties, ivf en icsi (waarbij een zaadcel rechtstreeks in de eicel wordt ingebracht), werken met donormateriaal,...

In het debat rond fertiliteitstechnologie gaat verbijsterend weinig aandacht naar de impact van de technologie op het leven van de mensen die deze behandelingen ondergaan. Het volgen van vruchtbaarheidsbehandelingen heeft een relationele, sociale, lichamelijke en ook psychologische impact op het individu. Wat nagenoeg alle koppels als het moeilijkste ervaren tijdens de behandelingen is de emotionele storm waarin ze terechtkomen, de rollercoaster van hoop, angst, onzekerheid, spanning, opluchting of net teleurstelling en ontgoocheling, als een behandelingscyclus niet tot het verhoopte resultaat leidt.

Projectverloop:

'Fertiliteitsbehandelingen: de realiteit voorbij de technologie' was een verkennend dossier met een grondig overzicht van de impact op individuen en koppels die fertiliteitsbehandelingen ondergaan. Om binnen deze problematiek voor het Vlaams Parlement beleidsaanbevelingen te formuleren en te onderbouwen, organiseert het IST op 27 april 2010 de Rondetafel Kinderwens.

Met deze Rondetafel wil het IST verschillende actoren, experts en stakeholders rechtstreeks betrekken en inspraak geven in een document met beleidsaanbevelingen voor het Vlaams Parlement. Standpunten worden geformuleerd op het niveau van de deelnemende organisaties. De Rondetafel duurt een volledige dag en zal 20 tot 25 deelnemers tellen. De beleidsaanbevelingen zullen geformuleerd worden, onder meer rond de thema's preventie en sensibilisering, communicatie en informatie, psychosociale begeleiding, opleiding psychosociale hulp bij fertiliteitsbehandelingen, combinatie vruchtbaarheidsbehandelingen en werk, stimuleren en faciliteren van lotgenotencontact.

Het inhoudelijk voorbereiden en volgen van de Rondetafel Kinderwens gebeurt door Isabelle Rossaert, i.s.m. Geertrui De Cock en Sofie Vandamme. Tijdens deze inhoudelijke voorbereiding maken zij een stand van zaken op van de psychosociale begeleiding in de fertiliteitscentra in Vlaanderen. Hiervoor organiseren zij een systematische inventarisronde bij actoren in de fertiliteitszorg (B-centra en een peiling van A-centra en individuele gynaecologen). Dit heeft tot doel een zicht te krijgen op wat er in deze centra bestaat aan psychosociale begeleiding en een overzicht te maken van de door hen gepercipieerde noden.

Tevens doen zij een rondvraag bij de relevante stakeholders om de meningen te verkennen omtrent de uitwerking van de beleidsaanbevelingen. De Rondetafel zal professioneel gefaciliteerd worden door Jim Baeten (Tri.Zone) en Lieve Maes (Andante Continuo).

3. CITIZEN'S VISIONS ON SCIENCE AND TECHNOLOGY (CIVISTI)

INFORMATIEFICHE

▸ **Projecttitel:** Citizen's visions on science and technology (Civisti).

▸ **Projectleider:** Els Van den Cruyce, Anouk Lanckriet en Lieve Van Damme

▸ **Projectbeschrijving:** Het Civisti-project geeft, door middel van een vernieuwende vorm van participatie, burgers in 7 verschillende Europese landen en regio's de gelegenheid om hun kijk op de toekomst te bepalen en te communiceren en om vervolgens die visies ook te verwerken in relevante doelstellingen en verwachte hindernissen op lange termijn, voor wetenschappen, technologie en innovatie binnen Europa. De visies geformuleerd door de burgers tijdens de eerste consultatie zullen voorgelegd worden aan experts die de haalbaarheid en het innovatieve karakter van de visies zullen toetsen en die nagaan hoe deze visies ingepast kunnen worden in het Europese wetenschapsbeleid. Tijdens een tweede consultatie zal aan de burgers gevraagd worden om feedback te geven op het werk van de experts. De laatste fase bestaat uit het communiceren van de verkregen beleidsopties met relevantie voor toekomstige Europese kaderprogramma's tijdens een workshop.

▸ **Projectuitvoerders:** Het project zelf wordt uitgevoerd door de leden van het Civisti-consortium: Applied Research and Communications Fund (Bulgarije), Danish Board of Technology (Denemarken), het National Consumer Centre of Finland, de Malta Council for Science and Technology, het Median Opinion and Market Research Institute (Hongarije), the Institute of Technology Assessment (Oostenrijk) en het IST (Vlaanderen)

Het Civisti-magazine werd geschreven door Maya Van Leemput (REELFUTURES).

Nicole Rijkens-Klomp en Michaël van Lieshout (Pantopicon) namen de facilitering van de eerste burgerconsultatie voor hun rekening.

▸ **Projectperiode:** september 2008-februari 2011

▸ **Publicaties:** Civisti-magazine 'Blik op de toekomst' (beschikbaar in 7 talen).

▸ **Kwaliteitscontrole:** Scientific Advisory Panel

Situering:

Civisti is een Europees project van het 7de kaderprogramma en past onder de projecten van 'Blue Sky Research on Emerging Issues Affecting European Science and Technology'. In totaal zijn er bij het Civisti-project 7 Europese landen en regio's betrokken, namelijk Denemarken, Oostenrijk, Vlaanderen, Finland, Malta, Bulgarije en Hongarije. Het project is gebaseerd op het idee dat het opstellen van een relevante en proactieve onderzoeksagenda in alle opzichten te winnen heeft bij een gestructureerd overleg met de burger. De burger is immers de drager van

bekommernissen en verwachtingen met betrekking tot de toekomst en door gebruik te maken van aangepaste methoden en technieken is het mogelijk die bekommernissen en verwachtingen te identificeren en te verwerken tot relevante onderzoeksagenda's.

Projectverloop:

Het IST heeft binnen dit project al enkele zaken gerealiseerd:

- o Het IST was verantwoordelijk voor het opstellen van een informatief Civisti-magazine dat in de aanloop van de eerste burgerconsultatie als informatiemateriaal naar de deelnemende burgers werd gestuurd. Het magazine bundelde verschillende toekomstvisies van burgers, wetenschappers en kunstenaars en had tot doel de burgers te stimuleren om na te denken over hun eigen wenselijke toekomst binnen een tijdsspanne van 30 jaar. Het magazine werd vertaald voor gebruik in de overige 6 partnerlanden.
- o Daarnaast organiseerde het IST in het weekend van 16 en 17 mei 2009 de eerste consultatie binnen het Civisti-project, waaraan 23 Vlamingen deelnamen. Uiteindelijk formuleerden de Vlaamse burgers 8 visies over de toekomst die gebundeld werden in een visiecatalogus, samen met de 61 visies van de burgerconsultaties in de andere partnerlanden. De 69 toekomstvisies werden geanalyseerd op hun inhoud en de resultaten werden verzameld in een 'content analysis report'. Het IST was verantwoordelijk voor de communicatie van de analyseresultaten naar de pers en andere stakeholders en voor het actualiseren van de website www.civisti.org.
- o De visies en de analyse van hun inhoud dienen als input voor de expertenworkshop die zal doorgaan van 20 tot 22 april 2010. De tweede Vlaamse burgerconsultatie zal plaatsvinden op 2 oktober 2010. De afsluitende workshop met beleidsmakers is gepland voor januari 2011.

4. DECENTRALE ENERGIEVOORZIENING ONDER LOKAAL BEHEER

INFORMATIEFICHE

▸ **Projecttitel:** Decentrale energievoorziening onder lokaal beheer.

▸ **Projectleider:** Donaat Cosaert

▸ **Projectbeschrijving:** Tijdens de eerste workshop op 16 januari 2008 hadden vertegenwoordigers van diverse stakeholders hun visie kunnen geven op een eerste versie van de toekomstscenario's in verband met decentrale energievoorziening onder lokaal beheer. Tot deze groep behoorden de distributienet-beheerders en andere marktspelers, de betrokken overheid en hun adviesorganen, onderzoeksinstituten, producenten van hernieuwbare energie en een koepelorganisatie alsook een gebruikersorganisatie. Op maandag 30 maart organiseert het IST een workshop waarin de krachtlijnen van het rapport voorgesteld worden. Met deze workshop wil het IST een bijdrage leveren aan het debat over slimme energienetwerken en de maatschappelijke aspecten belichten. Daarom brengt het IST tijdens de workshop een aantal belangrijke spelers uit het middenveld samen om in presentaties, panelgesprekken en discussies hun standpunten duidelijk naar voor te brengen.

▸ **Projectuitvoerders:**

- leden van het projectteam: Prof. Johan Driesen (K.U.Leuven-ELECTA) en Bram Delveaux (K.U.Leuven-IMER);
- sprekers tijdens de workshop : Gery Vanlommel (INFRA), Thierry Van Craenenbroeck (VREG), Peter Van Humbeeck (SERV), Maarten Hommelberg (VITO), Jan Declercq (TIS Generaties), Bram Claeys (BBL-Vlaanderen);
- deelnemers aan het panelgesprek : Jo Neyens (ODE-Vlaanderen), Wim Buelens (VEA), Bart Boesmans (LABORELEC), Mark Van den Bosch (VOKA), Tom Willems (ACV) en Guy Vekemans (VITO-MIP) als moderator
- verslaggever en tekstschrijver van het IST-dossier: Willem De Bock (content+concept)

▸ **Projectperiode:** voorjaar 2009 – voorjaar 2010

▸ **Mijlpalen:** Eind maart 2009 vond een tweede workshop plaats, maar nu met een breder appel aan het publiek, waarbij de focus lag op de maatschappelijke aspecten van decentrale energievoorziening.

▸ **Publicaties:**

- Decentrale energievoorziening onder lokaal beheer, wetenschappelijk-technisch en juridisch eindrapport door een consortium van K.U.Leuven (ELECTA, TME en IMER) en VUB (WERK)
- IST-dossier 'Energievoorziening van Overal naar Overal', in voorbereiding (voorjaar 2010)

▸ **Kwaliteitscontrole:** het wetenschappelijk-technisch en juridisch eindrapport van het project werd eind 2008 voorgelegd aan twee peerreviewers.

Situering:

Deze studieopdracht wil een beter inzicht verschaffen in een specifiek aspect van het toekomstige energiesysteem, met name de mogelijkheden en moeilijkheden van het lokaal beheren van decentrale energievoorziening. De vraag is of het gebruik van alle beschikbare technologie volstaat om de distributienetbeheerder te laten evolueren tot lokale energiesysteembeheerders waarbij een actief regiogebonden beheer kan kaderen in een eigentijds concept qua energiesysteem.

Projectbegeleiding:

Wim Buelens (VEA), Jan Jozef Desmet (PIH/LEMCKO), Bram Claeys (BBL-Vlaanderen), Julien Bulcke (voordien Electrabel), Gery Vanlommel (INFRAX), Thierry Van Craenendonck (VREG), Jo Neyens (ODE), Bert De Wel (MinaRaad), Annemie Bollen (SERV-Milieu), Willy Van Passel (De Naeyer Instituut, WenK).

Projectverloop:

Eind 2008 werd aan de aanwezigen van de eerste workshop gevraagd om in een schriftelijke procedure hun commentaren in te sturen op de ontwerpversie van het wetenschappelijk eindrapport. Parallel hebben ook de andere commentatoren (leden van de begeleidingscommissie en peer) deze procedure in doorlopen.

Decentrale energievoorziening omvat decentrale productie én opslag én vraagsturing. Belemmeringen voor de introductie van decentrale energievoorziening situeren zich op uiteenlopende vlakken. Na het in kaart brengen van de belemmeringen volgt een overzicht van de mogelijkheden om deze op te heffen. De technologische evolutie wordt geschetst door middel van verschillende toekomstscenario's.

Niettemin bleef in het rapport het maatschappelijke luik onderbelicht. Om deze lacune aan te vullen werden het middenveld alsook het brede publiek uitgenodigd op een workshop, op 30 maart 2009. Om het maatschappelijke debat te stimuleren werden de volgende leden van het middenveld uitgenodigd om actief deel te nemen:

- o vijf sprekers met een presentatie - alle zijn betrokkenen uit de sector en toeleveringssector, onderzoeksinstellingen, strategische adviesraad economie of milieusector. Deze presentaties zijn na te lezen op de website van het IST: http://www.samenlevingentechnologie.be/ists/nl/activiteiten/overzichtalleactiviteiten/workshop_decentrale_30maart.html.
- o een paneldiscussie met vijf deelnemers afkomstig uit respectievelijk de vakbond en werkgeversorganisatie, koepelorganisatie hernieuwbare energie, Vlaamse energieadministratie en een onderzoeksinstelling uit de elektriciteitssector.

Tenslotte werd ruim tijd gemaakt voor dialoog met de aanwezigen, waarbij zowel de sector (VEI, EANDIS, ..) als burgers aan bod kwamen (koepelorganisatie energiearmoede, gezinsbond, ...). Om deze informatie optimaal te kunnen benutten is er een beroep gedaan op een freelancejournalist, om een neerslag te maken van alle interventies tijdens de workshop.

Dit verslag vormt de input voor een IST-dossier 'Energievoorziening van Overal naar Overal', waarin zowel de technologische als de maatschappelijke aspecten van decentrale energievoorziening aan bod moeten komen. De verslaggever zal de fragmenten herschikken in een toegankelijke publicatie. Die tekst vormt zeker niet het eindpunt van dit onderwerp maar wil het debat verder stimuleren.

5. E-DINGES

INFORMATIEFICHE

▸ **Projecttitel:** E-dinges. Over leven in digitaal Vlaanderen van morgen en overmorgen

▸ **Projectleider:** Johan Evers

▸ **Projectbeschrijving:** E-dinges, een driedaags evenement rond de digitale samenleving, vindt plaats van 18 tot 20 november 2010 in het Vlaams Parlement. Hiermee willen de organisatoren de veelzijdige impact belichten van de digitalisering van onze samenleving op de Vlaamse burger en op het Vlaamse beleid. E-dinges brengt burgers, beleidsmensen en ICT-ontwikkelaars samen met onderzoekers en organisaties die werken rond de digitale kloof en e-inclusie, om informatie op te doen en ervaringen uit te wisselen over de maatschappelijke impact van digitale ontwikkelingen. Speciale aandacht gaat daarbij naar beleidsmatige impulsen die het aanleren en aanscherpen van digitale vaardigheden vergemakkelijken, zodat elke Vlaming deel kan uitmaken van de digitale samenleving. E-dinges brengt de bezoeker informatie en stof tot nadenken, via een breed gamma aan activiteiten, zoals infostands, demo's, workshops, debatten, interviews, getuigenissen, fotoreportages en kunst.

▸ **Projectuitvoerders:** E-dinges wordt georganiseerd door het Instituut Samenleving en Technologie (IST), in nauwe samenwerking met het Interdisciplinair Instituut voor Breedband Technologie (IBBT), het Vlaams Steunpunt Nieuwe Geletterdheid en het Vlaams Parlement.

Johan Evers (IST) en Daphne Tubée (IBBT) staan in voor het projectmanagement van E-dinges.

Ze worden hierin bijgestaan door het managementcomité (André De Vleeschouwer (IBBT), Anne De Smet (Momentum), Anouk Lanckriet (IST), Birgit Morlion (IBBT), Britt Mesdagh (IBBT), Donaat Cosaert (IST), Els Van den Cruyce (IST), Lieve Van Damme (IST), Marie Claire Van de Velde (IBBT), Mark De Colvenaer (IBBT), Maya Van Leemput (ReelFutures), Mieke Akkers (Momentum), Nico Verplancke (IBBT), Robby Berloznik (IST) en Robby Deboelpaep (IBBT).

▸ **Projectperiode:** mei 2008 – november 2010, datum E-dinges 18-20 november 2010

▸ **Publicaties:** E-dinges brochure te verschijnen in november 2010

▸ **Kwaliteitscontrole:** De stuurgroep is samengekomen op 29 mei 2009. De stuurgroep bestond uit Helga Deschrijver (IBBT), Wim Dewaele (IBBT), Anne De Smet (Momentum), Mieke Akkers (Momentum), Laure Van Hoecke (VSNG/LINC), Birgit Segal (VSNG/LINC), Robby Berloznik (IST), Els Van den Cruyce (IST), Caroline Pauwels (SMIT-VUB), Peter Quax (UHasselt), Heidi Vandebosch (UA), Lieven De Marez (Universiteit Gent), Jan Vandenbulck (K.U.Leuven), Josephus Van Sas (Alcatel), Laurent Dehauwere (Teleatlas), Lieven Danneels (Televic), Swen Vincke (Larian), Elke Jeurissen (Microsoft) en Sophie Hautekeete (Barco). Nadien werd de stuurgroep omgevormd tot de E-dinges klankbordgroep. Deze klankbordgroep is samengekomen op 20 november 2009. De klankbordgroep bestaat uit Marie Claire Van de Velde (IBBT), Daphne Tubée (IBBT), Caroline Pauwels (SMIT-VUB), Peter Quax (UHasselt), Frank Van Reeth (UHasselt), Heidi Vandebosch (UA), Lieven De Marez (Universiteit Gent), Jan Vandenbulck (K.U. Leuven), Jo De Boeck, Josephus Van Sas (Alcatel), Laurent Dehauwere (Teleatlas), Lieven Danneels (Televic), Swen Vincke (Larian), Jean-Pierre Tanghe (Barco), Elke Jeurissen (Microsoft), Robby Berloznik (IST) en Johan Evers (IST)

Situering:

Vlaanderen is in volle transitie naar een digitale informatiesamenleving waarin allerlei digitale technologieën een dominante plaats innemen. Daarbij hebben we het niet alleen over computers en (draadloos) internet, maar bijvoorbeeld ook over (mobiele) telefoons, personal digital assistants, digitale radio en televisie, fototoestellen, dvd- en blu-ray-spelers, draagbare muziekspelers, gameconsoles, gps-toestellen, enzovoort.

Vanuit verschillende kanten, ook vanuit het Vlaams Parlement, is er de voorbije jaren geweest op de noodzaak van een weldoordachte en structurele ondersteuning van deze transitie. Hoewel het verleidelijk is om in de digitale informatiesamenleving de technologie centraal te stellen, gaat het eigenlijk niet over technologie, maar wel over mensen. En het gaat over heel verschillende mensen, elk met hun specifieke behoeften. Het behouden, maar ook het bevorderen van sociale cohesie en inclusie binnen deze digitale informatiesamenleving dienen absolute prioriteiten te zijn voor het Vlaanderen van vandaag en morgen.

In feite zijn digitale technologieën hulpmiddelen voor maatschappelijke participatie. Het dominante discours tijdens het E-dinges festival is dat deze technologieën mensen in staat moeten stellen om zelf dingen te verwezenlijken binnen de digitale informatiesamenleving. Een aangename nevenwerking hierbij is dat digitale inclusie de sociale inclusie van individuen en/of groepen ondersteunt.

Projectbegeleiding:

Johan Evers (IST) en Daphne Tubée (IBBT) staan in voor het projectmanagement van E-dinges.

Ze worden hierin bijgestaan door het managementcomité, bestaande uit André De Vleeschouwer (IBBT), Anne De Smet (Momentum), Anouk Lanckriet (IST), Birgit Morlion (IBBT), Britt Mesdagh (IBBT), Donaat Cosaert (IST), Els Van den Cruyce (IST), Lieve Van Damme (IST), Mark De Colvenaer (IBBT), Maya Van Leemput (ReelFutures), Mieke Akkers (Momentum), Nico Verplancke (IBBT), Robby Deboelpeap (IBBT) en Robby Berloznik (IST).

De organisatie van E-dinges wordt ondersteund door twee klankbordgroepen: de E-dingesklankbordgroep, met vertegenwoordigers van kennisinstellingen en bedrijven, en de klankbordgroep 'digitale kloof en e-inclusie' met vertegenwoordigers van (koepel)organisaties die op het werkveld actief zijn in het aanpakken van de digitale kloofproblematiek.

De E-dingesklankbordgroep bestaat uit Caroline Pauwels (SMIT-VUB), Peter Quax (UHasselt), Frank Van Reeth (UHasselt), Heidi Vandebosch (UA), Lieven De Marez (Universiteit Gent), Jan Vandenbulck (K.U.Leuven), Josephus Van Sas (Alcatel), Laurent Dehauwere (Teleatlas), Lieven Danneels (Televic), Swen Vincke (Larian), Jean-Pierre Tanghe (Barco), Elke Jeurissen (Microsoft), Marie Claire Van de Velde (IBBT) en Robby Berloznik (IST).

De klankbordgroep 'digitale kloof en e-inclusie' bestaat uit Lieve De Gols (Link in de kabel), Cani Nas (De schakel), Veronique De Leener (Maks vzw), Willy Wellens (Seniorinet), Karel Seurs (De Brug Hasselt), Jan Dekelver (Katholieke Hogeschool Kempen), Jolijn Van Enoo (Federatie van Marokkaanse Verenigingen), Ilse Van Gorp (Digidak), Martine Delannoy (Digipolis), Wim Moeyaert (WVAzw), Marieke Spittaels (vzw JONG), Andy Demeulenaere (Jeugdwerknet), Goele Veulemans (Antwerps Opleidingscentrum), Katrien Crispeyn (Vlaamse Jeugdraad), Marlies Van Mechelen (Seniorama), Veronique De Leener (Maks vzw), Dirk Lembrechts (Modem), Elke Slosse (VIBEG), Laure Van Hoecke (VSNG), Luc Mertens (Fondation-Travail Université), Els Van den Cruyce (IST), Anouk Lanckriet (IST), Daphne Tubée (IBBT), Robby Berloznik (IST) en Johan Evers (IST).

Voor de E-dinges Awards is er kwaliteitsondersteuning door het Vlaams Steunpunt Nieuwe Geletterdheid (VSNG/LINC), Heidi Lloyd (Citizens' Online) en Luc Mertens (Fondation Travail Université) en voor E-dinges door Sara Heesterbeek (voormalige projectleider diverse technologiefestivals, Rathenau Instituut, Nederland).

E-dinges wordt logistiek ondersteund door het Vlaams Parlement en Momentum. De communicatieondersteuning gebeurt door B.AD, Quadrant Communications en HOWEST.

Projectverloop:

E-dinges wordt een driedaags evenement waarbij elke dag eigen klemtonen heeft. Op donderdagavond 18 november zijn de E-dinges Awards, op vrijdag 19 november is er een workshopdag voor individuen die beroepshalve bezig zijn met digitale kansengroepen en op zaterdag 20 november is er het technologiefestival voor het brede publiek.

E-dinges Awards (donderdagavond 18 november 2010)

Met de E-dinges Awards (www.e-dingesawards.be) worden initiatieven uit Vlaanderen en Brussel in de kijker gezet die de digitale vaardigheden verhogen van mensen die nog weinig vertrouwd zijn met de mogelijkheden van computers, het internet en andere informatie- en communicatietechnologieën. Dit kunnen bijvoorbeeld mensen zijn met een laag inkomen of een lage scholingsgraad, kansarmen, andersvaliden, jongeren, ouderen, mensen van allochtone afkomst of mensen die beroepshalve niet of zelden met ICT te maken hebben. Door gebrek aan kennis en/of ervaring lopen deze 'digitale kansengroepen' een groter risico om buitengesloten te worden uit de digitale samenleving en zo het slachtoffer te worden van de digitale kloof.

De E-dinges Awards gaan naar organisaties zoals buurtverenigingen, vzw's, lokale overheden, OCMW's, bibliotheken, onderwijs- of onderzoeksinstituten of bedrijven die de digitale kloof op de meest originele of vernieuwende manier proberen te dichten. De oproep van de E-dinges Awards loopt van 2 maart tot en met 26 april 2010. De laureaten worden bekendgemaakt op maandag 28 juni 2010 en de winnaars op donderdagavond 18 november 2010.

Tijdens de E-dinges Awards zijn actoren uit het Vlaamse beleid, middenveldorganisaties, bedrijven en onderzoeksinstituten welkom. Het bijwonen van de E-dinges Awards gebeurt op uitnodiging.

Workshopdag met terreinwerkers (vrijdag 19 november 2010)

Er zijn in Vlaanderen en Brussel heel wat organisaties als (buurt)verenigingen, vzw's, gemeenten, steden en provincies, OCMW's, bibliotheken, mutualiteiten, bedrijven en onderwijsinstellingen die activiteiten organiseren om digitale vaardigheden van hun doelgroep(en) aan te leren en/of aan te scherpen. Doelgroepen kunnen zijn: jongeren, ouderen, personen met een laag inkomen en/of lage scholingsgraad, andersvaliden, kansarmen, personen van allochtone afkomst, personen die beroepshalve niet met ICT bezig, ... Sommige organisaties integreren ICT sterk in hun werking naar deze kansengroepen, anderen veel minder of niet.

De centrale doelstelling van de E-dingesworkshop is het delen van ervaringen en kennis over innovatieve manieren voor zulke organisaties om ICT te integreren in hun activiteitenpakket bestemd voor digitale kansengroep(en). De innovatieve integratie van ICT in hun activiteitenpakket tijdens de workshops kan ingedeeld worden in twee grote domeinen: de optimalisatie en innovatie van de eigen werking via ICT-toepassingen en vernieuwende methodieken naar de doelgroep(en).

De workshopdag is enkel toegankelijk op uitnodiging.

Technologiefestival (zaterdag 20 november 2010)

Op zaterdag 20 november 2010 is E-dinges bedoeld voor het brede publiek (vrij toegankelijk, vooraf inschrijven via www.e-dinges.be wordt sterk aangeraden) en voor iedereen die geïnteresseerd is in het leven in het digitale Vlaanderen van (over)morgen. De dag staat vooral in het teken van een boeiende mix van informatieve en ontspannende activiteiten, zodat een veelzijdig en genuanceerd beeld van het digitale Vlaanderen van (over)morgen getoond wordt met voldoende stof tot opinievorming en reflectie.

6. DIGITALE KLOOF

INFORMATIEFICHE

▸ **Projecttitel:** Digitale Kloof tweede graad in Vlaanderen

▸ **Projectleider:** Johan Evers

▸ **Projectbeschrijving:** Het onderzoeksproject 'Digitale Kloof tweede graad in Vlaanderen' heeft als belangrijkste doel op een wetenschappelijke manier nieuwe inzichten te genereren in de dynamiek en de complexiteit van de digitale kloof. Het onderzoek wil tevens gerichte, zeer concrete en realistische beleidsaanbevelingen formuleren om het digitale kloofbeleid van de Vlaamse Overheid te versterken.

Het onderzoek bevat drie onderzoeksfases: een literatuurstudie over de digitale kloof tweede graad, een inventarisatie van bestaande projecten rond e-inclusie en een focusgroep met probleembetrokken actoren uit het middenveld.

▸ **Projectuitvoerders:** Leo Van Audenhove, Jo Pierson, Ilse Mariën, Stijn Bannier en Chris Vleugels van de onderzoeksgroep Studies on Media, Information and Telecommunication (SMIT), VUB.

▸ **Projectperiode:** november 2009 – mei 2010

▸ **Publicaties:** te verschijnen najaar 2010

▸ **Kwaliteitscontrole:** Begeleidend comité (op 1 april 2010) en peerreview na oplevering eindrapport.

Situering:

De snelheid, omvang en alomtegenwoordigheid van digitale ontwikkelingen en toepassingen maken dat de transitie naar een digitale informatiesamenleving iedereen aanbelangt, of ten minste zou moeten aanbelangen. De digitalisering biedt immers heel wat voordelen op de meest uiteenlopende terreinen. Maar door het gebrek aan zinvolle of nuttige invulling haken mensen tijdelijk of definitief af en wordt het voor hen moeilijk om opnieuw op de digitale snelweg te geraken. Hierdoor ontstaat er een kloof, een digitale kloof, tussen zij die meekunnen en zij die niet (meer) meekunnen.

Deze kloof kan bovenop de bestaande sociale kloof komen, maar kan evenzeer een nieuwe realiteit worden voor mensen die voorheen geen last hadden van een sociale achterstand. In de digitale informatiesamenleving is er terecht veel aandacht voor de digitale uitsluiting die bestaande sociale uitsluiting bestendigt, in de hand werkt en verergert. Maar het verhaal wordt steeds complexer omdat iedereen wel eens het gevoel heeft niet meer mee te zijn of mee te kunnen. De digitale kloof draait net zoals de sociale kloof niet om technologie zonder meer, maar wel

om mensen.

Het probleem van de digitale kloof is complex omdat heel wat factoren een invloed hebben op het gebruik van informatietechnologieën. Toegang tot digitale toepassingen, zoals een computer of het internet, vormt een belangrijke factor maar het is zeker niet de enige. Als mensen geen toegang hebben tot computer, internet en andere ICT-toepassingen, dan spreekt men over de digitale kloof eerste graad. Maar ook onder de mensen die toegang hebben, is er nog een groot verschil in de omgang met ICT. De mate waarmee mensen ICT gebruiken heeft te maken met hun digitale vaardigheden. Digitale vaardigheden zijn vaardigheden om met informatietechnologieën op een zinvolle manier om te gaan in de eigen leefwereld, zoals weten hoe men ICT-toepassingen gebruikt, hoe men informatie kan raadplegen, kunnen inschatten hoe betrouwbaar informatiebronnen zijn, hoe de beschikbare informatie ook effectief kan gebruikt worden, enzovoort. Als mensen onvoldoende digitale vaardigheden hebben, spreekt men van een digitale kloof tweede graad. Het kunnen ontdekken en ontwikkelen van eigen digitale vaardigheden is minstens even belangrijk in de digitale samenleving van vandaag en morgen. Initiatieven rond E-inclusie werken aan het dichten van de digitale kloof eerste graad of tweede graad, ofwel van beiden.

De onderzoeksresultaten van dit project zullen in primeur voorgesteld worden tijdens het driedaagse evenement E-dinges van 18 tot 20 november 2010 in het Vlaams Parlement.

Projectbegeleiding:

Het begeleidend comité voor dit project bestaat uit Marie-Anne Moreas (Studiedienst van de Vlaamse Regering), Lieven De Marez, (Onderzoeksgroep Media en ICT, Universiteit Gent), Luc Mertens (Fondation-Travail Université, Namen), Michel Walrave (UA), Stef Steyaert (Participant), Eric Goubin (Memori, Katholieke Hogeschool Mechelen). Het begeleidend comité komt samen op 1 april 2010.

Projectverloop:

De onderzoeksopdracht verloopt in drie fasen: een literatuurstudie over de digitale kloof tweede graad, een inventarisatie van bestaande initiatieven m.b.t. de digitale kloof tweede graad in Vlaanderen, en een focusgroep met probleembetrokken actoren uit het middenveld.

De literatuurstudie zal de meerlagigheid en complexiteit van de digitale kloof beschrijven als een sociaal fenomeen. Dit gebeurt door een stand van zaken te geven van het huidige nationale en internationale onderzoek rond de digitale kloof en hierbij te focussen op onderzoek dat het louter sociaaldemografische overstijgt. De nadruk ligt op de kwalitatieve aspecten van ICT-gebruik (benodigde vaardigheden, invloed van sociale netwerken, familiale dynamieken, levensstijlen en levenstransities) eerder dan op kwantitatieve gegevens over de toegang tot ICT.

De inventarisatie van Vlaamse initiatieven die inspanningen leveren om de digitale kloof te dichten zal plaatsvinden via een online survey die tot doel heeft initiatieven rond e-inclusie in Vlaanderen in kaart te brengen. Hierbij wordt specifiek gekeken naar de verschillende aspecten waarrond bestaande initiatieven werken of welke aanpak hierbij gehanteerd wordt. Ook is het belangrijk te weten met welke problemen bestaande initiatieven tegen de digitale kloof geconfronteerd worden.

Nu we over een gedegen overzicht beschikken van de geconsolideerde en meest recente wetenschappelijke kennis over de digitale kloof als sociaal fenomeen en over een goed inzicht in het Vlaamse e-inclusielandschap,

worden in de derde fase focusgroepen georganiseerd. Deze focusgroepen zullen middels een brainstorm komen tot gerichte, zeer concrete en realistische beleidsaanbevelingen om het digitale kloofbeleid van de Vlaamse overheid te versterken. De brainstormmethode bestaat uit twee onderdelen: in eerste instantie is er de infogeneratieve fase waarin vragen behandeld zullen worden zoals 'Waar situeren zich problemen?', 'Wie wordt hiermee geconfronteerd?', 'Wat zijn hiervan de implicaties?', 'In hoeverre worden deze opgevangen door bestaande e-inclusie-initiatieven?', enzovoort. In tweede instantie is er de exploratieve fase waarin vragen behandeld zullen worden als 'Welke oplossingen zijn mogelijk op het niveau van strategie en beleid?', 'Wat zijn alternatieve beleidspistes?', 'Wie kan wat realiseren binnen de geïdentificeerde problematiek?', 'Op welke manier kunnen alternatieve beleidspistes geïntegreerd worden in het bestaande beleidsveld?'. Uit deze verschillende fasen en uit de input van de literatuurstudie en de inventarisatie zullen vervolgens relevante beleidsaanbevelingen gedistilleerd worden.

7. INTELLIGENTE EN INNOVATIEVE TRANSPORTSYSTEMEN

INFORMATIEFICHE

▸ **Projecttitel:** Intelligente en innovatieve transportsystemen

▸ **Projectleider:** Donaat Cosaert

▸ **Projectbeschrijving:** Binnen afzienbare tijd ligt er een bindende Europese richtlijn voor om intelligente systemen in het wegvervoer versneld en gecoördineerd toe te passen en te gebruiken. Het algemene doel is een efficiëntere en milieuvriendelijkere, veiligere en betrouwbaardere mobiliteit van vracht en passagiers in de Europese Unie tot stand te brengen. Specifieke doelstellingen zijn onder meer het verhogen van de intermodaliteit en interoperabiliteit tussen de systemen, het instaan voor naadloze toegang, het stimuleren van de continuïteit van diensten en het opzetten van een efficiënt samenwerkingsmechanisme tussen alle belanghebbenden bij intelligente transportsystemen (ITS).

De strategische beleidskeuzen die nu kunnen gemaakt worden zijn bepalend voor de volgende decennia. Daarom manifesteert zich de behoefte aan een afwegingskader tussen de doelstellingen van de Europese richtlijn (in voorbereiding), de mogelijkheden van de technologie (ook voor de Vlaamse hightechindustrie) en de niet te veronachtzamen eigenheid van de Ruimtelijke Ordening.

▸ **Projectuitvoerders:** TRITEL i.s.m. Resource Analysis (RA) binnen de groep Technum – Tractebel Engineering (TTE)

▸ **Projectperiode:** september 2009 – juni 2010

▸ **Publicaties:** te verschijnen midden 2010

▸ **Kwaliteitscontrole:** Het onderzoeksrapport wordt in het voorjaar van 2010 voorgelegd aan twee peerreviewers

Situering:

Uit de tussentijdse beoordeling van het Witboek van de Europese Commissie over het vervoersbeleid is naar voren gekomen dat innovatie een grote rol gaat spelen in het duurzamer maken van het wegvervoer (d.w.z. veilig, efficiënt, schoon en naadloos), met name door het toepassen van informatie- en communicatietechnologie: intelligente transportsystemen / Intelligent Transport Systems (ITS).

ITS-oplossingen worden echter veel langzamer in het wegvervoer toegepast dan verwacht en over het algemeen worden diensten gefragmenteerd in de praktijk gebracht. Dat heeft geleid tot een lappen-deken van nationale, regionale en lokale oplossingen zonder duidelijke harmonisering, waardoor de integriteit van de interne markt in gevaar wordt gebracht.

Hoe kan het beleid tewerk gaan bij de invulling van deze opdracht en andere eisen qua ecologische en energetische efficiëntie? Het beleid heeft er alle baat bij om zich terdege te informeren over technologische trends die op middellange tot lange termijn een oplossing kunnen bieden voor een cruciaal pijnpunt in een dichtbevolkt, hoogontwikkeld en intens druk logistiek kruispunt als Vlaanderen.

Alvorens de introductie van hoogtechnologische middelen aan te vatten, moet er minstens een onderbouwde keuze worden gemaakt uit een veelheid van technologieën. En dan zijn er nog de complexiteit van de gebouwde omgeving en het specifieke karakter van de ruimtelijke ordening (of het ontbreken ervan). Wat met de gevolgen van een sterk verspreide bewoning?

Om van Vlaanderen een echt slimme draaischijf voor vervoer en logistiek te maken, moet traffic management voor burgers en bedrijven geïntegreerd zijn. De centrale ligging van Vlaanderen blijft een troef die we optimaal moeten benutten. We moeten hierbij wel rekening houden met de evoluties in mobiliteit en de mogelijkheden op het vlak van infrastructuur.

Het is een uitdaging om slimmer in te spelen op de beschikbare transportmogelijkheden. Als antwoord op deze uitdagingen zijn er binnen de EU innovatieve transportsystemen in ontwikkeling die het goederenvervoer scheiden van het personenvervoer. Dit kan via geautomatiseerde goederentransportbanen parallel met autowegen tot transport via ondergrondse pijpleidingen.

De reizende Vlaming wordt een i-reiziger: een interactieve, intelligente en intermodale reiziger. Excelleren in slimme mobiliteit betekent dat de gebruiker op een aangepaste manier informatie krijgt over de vervoersopties. Het toepassen van ICT-mogelijkheden voor traffic management is daarvoor essentieel. De gebruiker kan via het internet, via een zakcomputer of via zijn gsm informatie ontvangen over het meest geschikte vervoermiddel.

Projectbegeleiding:

Het begeleidend comité voor dit project bestaat uit Marleen Govaerts (MOW Beleid Mobiliteit), Jean-Pierre Vijverman (MOW Verkeerscentrum), Koen De Broeck (De Lijn), André De Vleeshouwer (AKMOS), André Vits, Geert Wets (IMOB), Hans Tindemans (MORA), Dirk Lauwers (UGent), Renilde Craps (Flanders Drive)

Het begeleidend comité kwam samen op 12 november 2009 en op 14 januari 2010.

Projectverloop:

De overzichtsstudie 'Intelligente en innovatieve transportsystemen' (ITS) wordt uitgevoerd door twee partners binnen de groep Technum – Tractebel Engineering: Resource Analysis (multidisciplinair beleidsadviesbureau met focus op procesbegeleiding) en Tritel (ingenieursbureau met focus op mobiliteit, verkeer en transport, alsook telematica). De specifieke opdracht omvat het uitvoeren van een literatuurstudie en bevragen van sleutelfiguren rond het thema: 'Intelligente en Innovatieve Transportsystemen'. Deze studieopdracht wil een beter inzicht verschaffen in de mogelijkheden en moeilijkheden van het inschakelen van ICT.

Het informeren van het beleid, met name het Vlaams Parlement, inzake intelligente vervoerssystemen, gebeurt in twee luiken: een technologisch luik met onder meer de stand van zaken, de technologische trends, de context en daarnaast ook een maatschappelijk luik met een draagvlakmeting.

Het technologische luik bestaat in eerste instantie uit een literatuurstudie van gespecialiseerde tijdschriften en congresrapporten. Dit levert informatie op over de stand van zaken van de technologie, vanuit de huidige situatie maar ook naar de toekomst. Drie invalshoeken staan hierbij centraal: veiligheid (focus overheid), efficiëntie (mix overheid/privé), comfort (focus privé).

Dit beeld wordt dan aangevuld met een inventaris van actoren en het bevragen van een selectie m.b.t. hun respectievelijke toekomstbeelden. Tot deze personen horen o.a. Peter Van der Perre (ITS BE), Willy Maes (DG TREN), André Vits, Erik Kenis (link met FP6-project Easy Way), Jean-Pierre Vijverman (Verkeerscentrum). Deze niet limitatieve lijst zal worden aangevuld met personen om volgende aspecten af te dekken: beleid/overheid, industrie, openbaar vervoer, vrachtovervoer, innovatie, automotive, ...

De technologische middelen en doelstellingen worden getoetst tijdens een draagvlakmeting. Om het maatschappelijk draagvlak bij de (brede) bevolking en het middenveld in kaart te kunnen brengen wordt in drie stappen gewerkt. De drie onderdelen zijn een webenquête (omnibusenquête aan de hand van stellingen met een kwantitatief resultaat), focusgroepen (drie sessies met een geselecteerde groep van geïnformeerde burgers om bepaalde aspecten uit te diepen met een kwalitatief resultaat) en de bevraging van het middenveld (bevragen d.m.v. open vragen). Dit kan zowel in een gestructureerd verband, zoals het bevragen van de leden van de strategische adviesraad voor mobiliteit (MORA) of de leden van de koepelorganisatie ITS-Belgium maar ook met individuele spelers uit het middenveld.

Het beleidsgerelateerde luik legt de focus op het ambitieniveau en de visie van het Europees aangestuurd beleid, idem voor Vlaanderen. Daarnaast legt het zich ook toe op het bepalen van kritische factoren zoals het opsporen van bronnen van conflict zoals het ter beschikking stellen van informatie, het toewijzen van de frequentieplanning, ... en/of raakvlakken naar andere beleidsdomeinen, bijv. de sector automotive.

DEEL 4

DE IST-AANBEVELINGEN

AANBEVELINGEN UIT HET WORLD WIDE VIEWS-PROJECT

Waarom een burgeradvies?

Iedereen zal moeten leven met de gevolgen van de klimaatverandering. Maar niemand heeft tot nu de kans gehad of de moeite gedaan om te peilen naar de goed geïnformeerde en weloverwogen standpunten van gewone burgers. Die informatie is van vitaal belang, wil COP15 gedragen maatregelen nemen met het oog op ons wereldwijde algemeen belang.

Wereldwijde burgerraadpleging over klimaatbeleid

Op 26 september 2009 lanceerde World Wide Views (WWViews) een wereldwijde raadpleging over de aanpak van de klimaatverandering. Het Instituut Samenleving en Technologie (IST) in het Vlaams Parlement was de deelnemende organisatie in ons land. WWViews stelde burgers uit 39 landen verspreid over de wereld in de gelegenheid om hun standpunt mee te delen omtrent de klimaatonderhandelingen (COP15). De voornaamste doelstelling van WWViews is om een ruime groep van burgers van overal in de wereld de kans te geven om invloed uit te oefenen op dit klimaatbeleid.

Op één en dezelfde dag, 26 september 2009, twee maanden vóór de COP15-klimaatop, organiseerden de WWViews-partners hun nationale raadplegingen. Bij elk daarvan waren een honderdtal gewone burgers betrokken, zodanig gekozen dat ze zoveel mogelijk de demografische diversiteit van hun regio's weerspiegelen.

De deelnemers stemmen over vragen en aanbevelingen voor prioritaire actie op drie thematische terreinen: de doelstellingen van het klimaatbeleid, het delen van de lasten en de mechanismen van een klimaatbeleid (quotasysteem, aanpassingsmaatregelen, technologieoverdracht, enz.). WWViews publiceerde de resultaten van de raadplegingen onmiddellijk wereldwijd via het web en zorgde zodoende de hele dag door voor spanning, opwinding en mediabelangstelling.

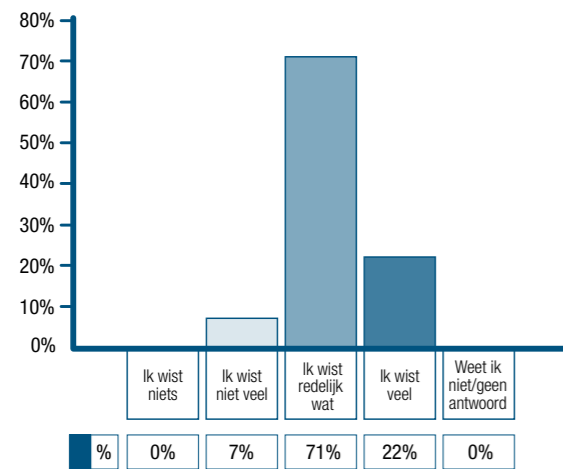
Resultaten van de burgerconventie in het Vlaams Parlement

Vier sessies om te peilen

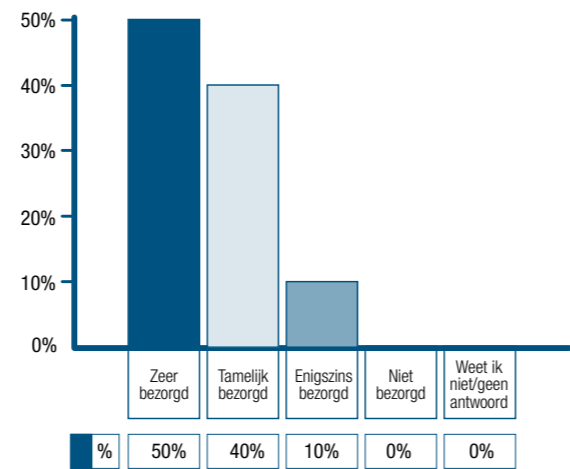
In een eerste deel kregen de burgers een reeks vragen voorgelegd in vier verschillende hoofdthema's. Stemmingen werden steeds voorbereid met een videointroductie en een gestructureerde en geleide tafeldiscussie, begeleid door een professionele facilitator.

THEMA 1: OVER DE 'KLIMAATVERANDERING EN DE GEVOLGEN DAARVAN'.

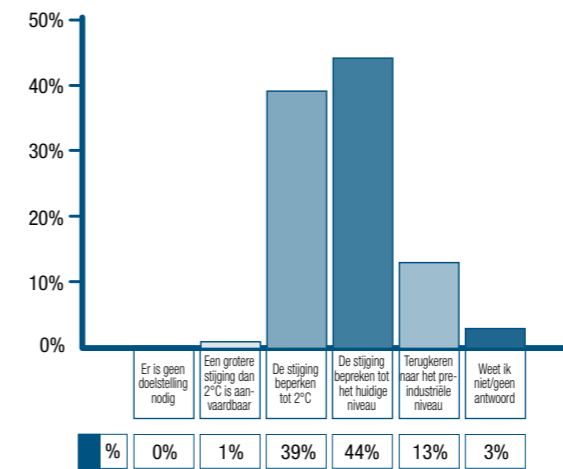
VRAAG 1. 1: In hoeverre was u bekend met klimaatverandering en de gevolgen daarvan voordat u met WWViews meedeed?

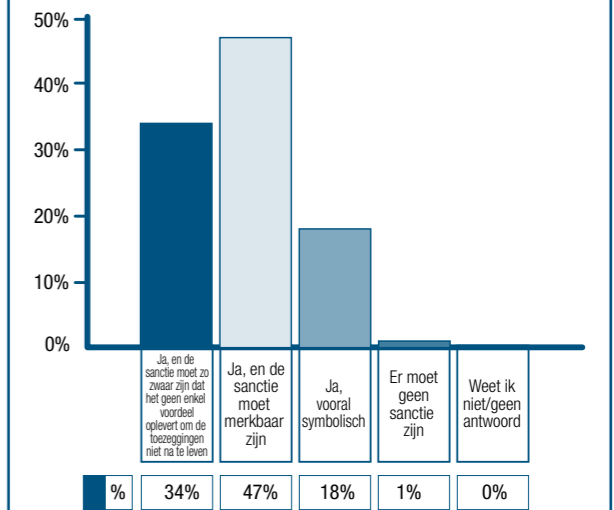
VRAAG 1. 2: In hoeverre bent u bezorgd over klimaatverandering, nu u kennis hebt genoemd van verschillende inzichten in de klimaatverandering en de gevolgen daarvan?

VRAAG 2. 3: Wat moet de doelstelling voor de lange termijn zijn als het gaat om het tegengaan van de temperatuurstijgingen?

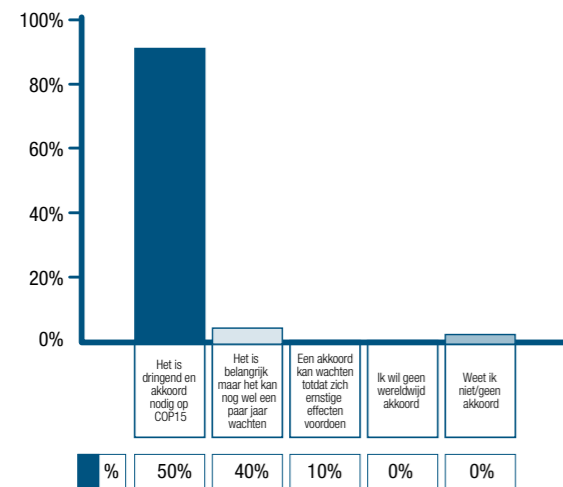

VRAAG 2. 4: Moeten er sancties worden opgelegd aan landen die hun toezeggingen in verband met een nieuw klimaatakkoord niet nakomen?

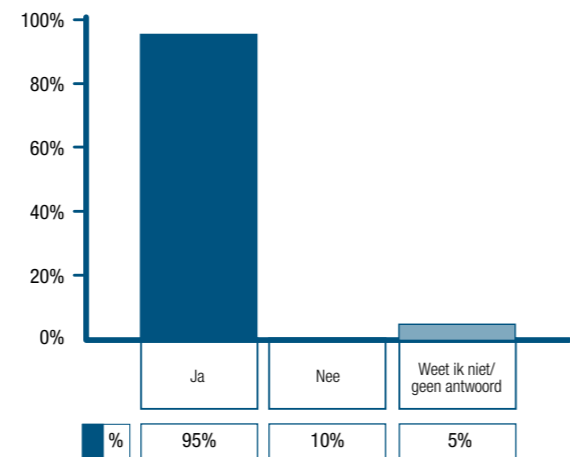

THEMA 2: OVER 'LANGETERMIJNDOELEN EN URGENTIE'

VRAAG 2. 1: Hoe dringend is het volgens u dat er een wereldwijd klimaatakkoord komt?

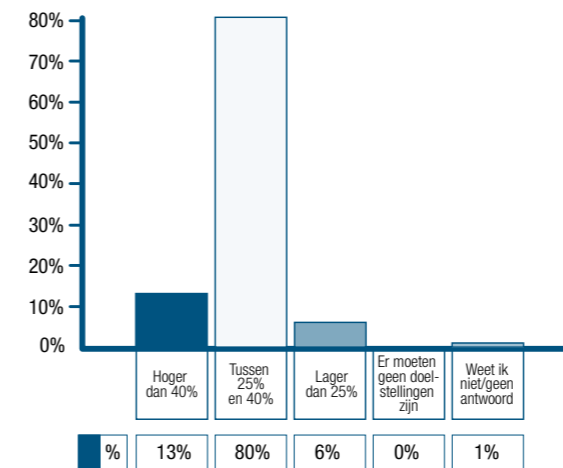

VRAAG 2. 2: Als er tijdens de COP 15-top een nieuw klimaatakkoord tot stand komt, moeten de politici uit uw land dan een hoge prioriteit geven aan de ondertekening daarvan?

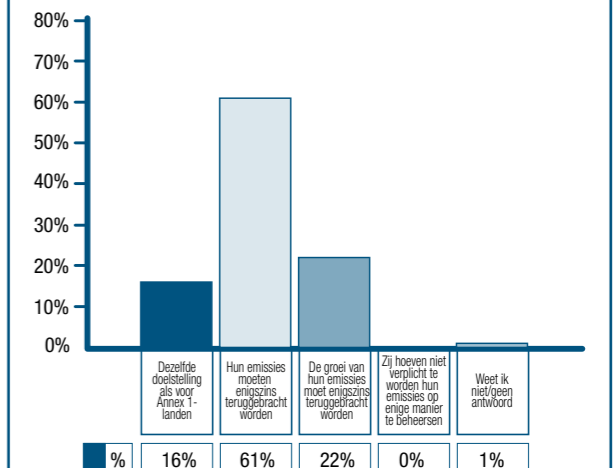

THEMA 3: OVER 'OMGAAN MET DE UITSTOOT VAN BROEIKASGASSEN'

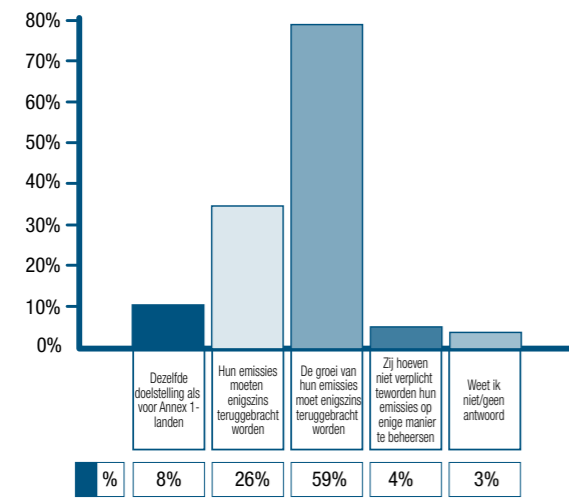
VRAAG 3. 1: Hoe hoog moet deze korte termijn doelstelling (2030) voor de Annex 1-landen inzake de uitstoot van broeikasgassen volgens u zijn?

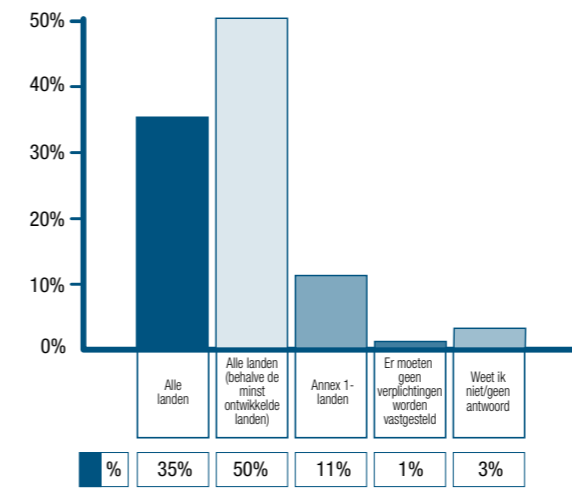
VRAAG 3. 2: Wat moet volgens u de kortetermijndoelstelling zijn voor niet-Annex 1-landen met een aanzienlijk economisch inkomen en/of hoge emissies?

VRAAG 3. 3: Wat moet volgens u de kortetermijndoelstelling zijn voor ontwikkelingslanden met een laag inkomen ?

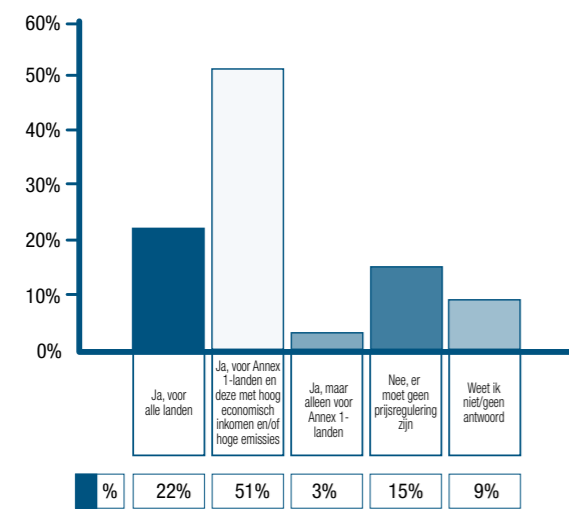

VRAAG 4. 3: Welke landen moeten in een nieuw klimaatakkoord verplicht worden te betalen?

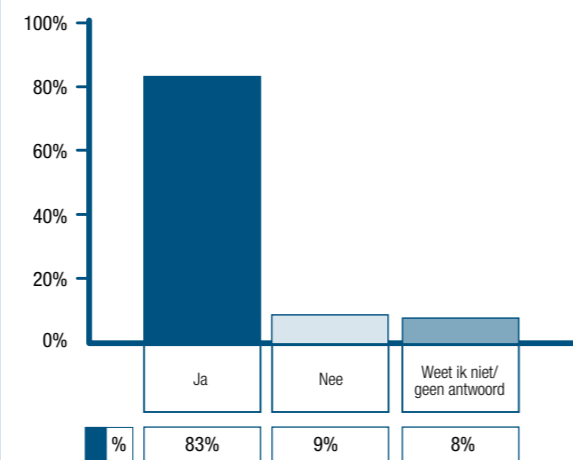

THEMA 4: OVER 'ECONOMISCHE ASPECTEN VAN TECHNOLOGIE EN AANPASSING'

VRAAG 4. 1: Moet de prijs van fossiele brandstoffen verhoogd worden ?

VRAAG 4. 2: Moet er een wereldwijd financieel systeem worden om aan de financiële middelen te komen die de ontwikkelingslanden nodig hebben om de klimaatverandering te beperken (mitigatie) en zich eraan aan te passen (adaptatie)?

Eén sessie om 13 aanbevelingen te formuleren

Vervolgens formuleerden de burgers 13 aanbevelingen die ze prioriteerden door middel van stemming. Deze aanbevelingen worden hieronder weergegeven met als eerste de aanbeveling die het meeste stemmen behaalde.

- 1. Stimulans duurzame consumptie**
 Duurzame producten belasten we aan 6%. Onder duurzame producten verstaan we producten die een maximale levensduur hebben, energiezuinig zijn en waarvan de onderdelen volledig recycleerbaar zijn. Zo willen we de productie van duurzame goederen stimuleren. – 29 stemmen
- 2. "This Works"**
 De VN stimuleert en beheert een verzameling van concrete acties die vandaag al een positief effect hebben op het klimaat. Zo ontstaat een ideeënbank die ons leert wat er wel werkt. – 25 stemmen
- 3. Stop de emissiehandel**
 Effectieve reductie van emissies in plaats van een recht op emissies voor alle landen. Investeren in minder uitstoot is de boodschap. – 25 stemmen

4. Klimaatprojectenorganisatie

De KPO zet projecten op om wereldwijd de CO2 te verlagen. Ze verzamelt alle aanwezige expertise en fondsen. Ze zet projecten op die ze van start tot einde begeleidt. – 25 stemmen

5. Belonen, niet sanctioneren

De klimaatverandering tegengaan, staat of valt met een deelname van ALLE landen. Om hen aan te moedigen het akkoord te ondertekenen en uit te voeren, bevelen wij een politiek van beloning in plaats van sanctie aan. – 20 stemmen

6. Invoeren van een globale wereldwijde milieuboekhouding

In dit systeem worden emissies uniform gemeten en gerapporteerd. Elke emissierechtenboekhouding wordt toegespitst op het eindproduct: de vervuiling wordt dus geteld op de plek waar het initiatief/de verantwoordelijkheid ligt. Regels omtrent deze boekhouding worden internationaal opgelegd en gecontroleerd (bijvoorbeeld door de WTO). – 16 stemmen

7. Belonen als motor van energiezuiniger leven

Op alle niveaus het beloningsprincipe hanteren om inspanningen ter vermindering van de CO2-uitstoot te honoreren. Belonen zien we heel breed: financiële steun, een label, een award of bijvoorbeeld steun bij onderwijsprojecten. – 16 stemmen

8. Responsabiliseren van de industrie

De industrie wordt verplicht om enkel producten op de markt te brengen die aan strenge milieunormen voldoen. Het aanbod aan de consument moet ruim, milieuvriendelijk en betaalbaar zijn. – 14 stemmen

9. Verkleinen van de ecologische voetafdruk

Sensibiliseren over de eigen verantwoordelijkheid wat betreft voeding en energieverbruik. Inzet op gratis openbaar vervoer, beperking van fossiele brandstoffen en gericht, gecoördineerd onderzoek en kennisdeling. – 14 stemmen

10. GROENinvesteringsKLIMAAT

De overheid moet ervoor zorgen dat het aantrekkelijk is voor particulieren, bedrijven en financiële instellingen om te investeren in de ontwikkeling van duurzame energiebronnen en energieprojecten. – 12 stemmen

11. Urgente responsabilisering

Door concrete acties ieder individu - op een manier die hem raakt - verantwoordelijk maken en doen veranderen van bewustzijn en gewoonten: in reclameboodschappen, LPG stimuleren, media-actie, posters, gadgets, recycleren... - 11 stemmen

12. Responsabilisering

De overheid informeert en sensibiliseert duidelijk en continu over wat er gebeurt rond acties omtrent het klimaat en over wat nog kan gebeuren. – 4 stemmen

13. Klimaatminister voor effectieve informatieoverdracht

Duidelijke en transparante communicatie door effectief mediagebruik, om burgers te stimuleren tot gedragsverandering met aandacht voor het eigen voordeel op korte en lange termijn. – 3 stemmen

Het eindrapport van die dag met de aanbevelingen werd officieel overhandigd aan de voorzitter van het Vlaams Parlement. Het resultaat werd eveneens officieel doorgegeven aan de Belgische COP15-delegatie.

DEEL 5 COMMUNICATIE

2009 was een druk communicatiejaar voor de instelling. Het vernieuwde elan na de naamsverandering en de restyling van de huisstijl werd verder gezet. Aan een aantal IST-projecten, zoals WWViews en Civisti, zat een sterke communicatiepijler, die bovendien het Vlaamse niveau oversteeg. Naast de gebruikelijke projectactiviteiten, publicaties en het e-zine, kwam het instituut ook voor de dag met een nieuw product, 'Het Jaarmagazine'.

PROJECTEN MET EEN EXTRA STERKE COMMUNICATIEPIJLER

Civisti

Voor het Europese project Civisti was het IST onder andere verantwoordelijk voor de communicatie en de verspreiding van de resultaten. Het IST bouwde de website en zorgde voor de updates. Naar een 500-tal betrokkenen werd ook een nieuwsflash verstuurd. Voor de burgerconsultatie zelf werd een inspirerende informatiebrochure opgesteld en vertaald in de 6 talen van de andere projectpartners.

WWViews

WWViews was de eerste wereldwijde burgerconsultatie rond klimaat. Het IST zorgde voor het Vlaamse luik en werkte mee aan de infobrochure, website en nieuwsbrief. Er werden verschillende persconferenties en een perslunch georganiseerd. Het project werd voorgesteld in een hoorzitting in de commissie leefmilieu en er werd een "Notendop" opgesteld rond de COP15.

Het Jaarmagazine

Zoals decretaal bepaald, schrijft de instelling elk jaar dit jaarverslag met een financieel overzicht en een overzicht van alle activiteiten, publicaties en een stand van zaken van de projecten. Het uitvoerige Jaarverslag kreeg ondertussen de naam "administratief jaarverslag", gezien de lijvigheid en strakke presentatie. Naar aanleiding van de start van het nieuwe parlement begon het IST vanaf oktober 2009 ook met een aangepaste versie van dit jaarverslag: het "communicatieve jaarverslag" (Jaarmagazine 2009) waar op een fragmentarische en meer dynamische wijze een beeld geschetst wordt van de activiteiten en resultaten van het voorbije jaar. Door middel van een nieuwe lay-out, citaten, interviews en meer foto's worden het instituut en de activiteiten van het voorbije jaar vlot en dynamisch voorgesteld. In 2010 wordt deze publicatie voortgezet.

De website

De website blijft de grote toegangspoort van de wereld op het IST. Alle gepubliceerde documenten zijn immers via de site te raadplegen. Op de website verschijnen de volledige rapporten en samenvattingen van projectrapporten. Zij worden naargelang de situatie verspreid onder belanghebbenden of alleen aangeboden op de site. Alle andere IST-publicaties zoals het Jaarverslag, de Dossiers, de Aanbevelingen en Brochures zijn allemaal te downloaden via de website. Er is dan ook extra aandacht besteed aan een heldere navegeerbare structuur, om dit grote aanbod aan informatie aantrekkelijk en overzichtelijk te houden.

Het E-zine

Ook in 2009 bleef het E-zine een veelgelezen product. Meer dan 900 abonnees lezen deze “newsflash” met iedere keer een aantal korte berichten over activiteiten of publicaties van de instelling. De bedoeling van het E-zine is de lezer naar de IST-website te leiden, waar meer informatie of de publicatie zelf te vinden is.

OFFICIËLE PUBLICATIES, DEBATTEN, EVENEMENTEN, ...

Publicaties

In 2009 publiceerde het IST 5 Rapporten, 1 Dossier, 2 Informatiebrochures en 1 Notendop. In Deel 10 van het jaarverslag vindt u al deze publicaties van het IST op een rijtje.

Evenementen

7 januari: Expertensessie ‘Wonen en zorg’

3 maart: Workshop ‘Direct to consumer genetic testing’, Europees Parlement

30 maart: Workshop ‘Decentrale energievoorziening’, De Schelp, Vlaams Parlement, Brussel

16-17 mei: ‘Civisti Burgerweekend’, Zuilenzaal, Vlaams Parlement, Brussel

23 september: Voorstelling PPI's aan de nieuwe volksvertegenwoordigers, Van Eyckzaal + infobeurs in De Schelp, Vlaams Parlement, Brussel

26 september: ‘World Wide Views’, burgerraadpleging over het klimaat, De Schelp, Vlaams Parlement, Brussel

29 oktober: EWI netwerkmoment ‘Wetenschapscommunicatie van de toekomst’, De Schelp, Vlaams Parlement, Brussel (Robby Berloznik, Anouk Lanckriet, Johan Evers, Lieve Van Damme)

Persconferenties

28 mei, 12 uur: Perslunch met parlementairen en leden Belgische delegatie COP15, Rik Wouterszaal in Vlaams Parlement

15 oktober, 12 uur: ‘4.400 burgers eisen een sterke Klimaattop voor het welzijn van 8 miljard. De stem van Vlaanderen in het concert van vijf continenten naar COP15’, Masereelzaal in Vlaams Parlement

IST in de pers

World Wide Views

26 september:

- Radiointerview Willy Weyns + Verslag in Het tv-journaal (VRT): ‘Gewone burgers hebben zo hun idee over het klimaat’, interviews met burgers en met Willy Weyns en Johan Evers.

- ‘Honderd Vlamingen buigen zich in Vlaams parlement over global warming’, De Morgen

28 september:

- ‘Bewuste burgers vragen een sterk klimaatakkoord’, Mo

- ‘Burger wil groene fiscaliteit’, Metro

- ‘Burgers buigen zich over milieuthema’, Gazet Van Antwerpen

- ‘Vlamingen kiezen bij burgerraadpleging voor groene fiscaliteit’, De Morgen

4 december:

- ‘Kopenhagen moet slagen’, De Bond

+ Berichten op volgende websites: politics.be, zita, www.aol.be, skynet-nieuws, msn-nieuws, nieuwsbank.nl, VTM-nieuwssite op zondag

IST in commissies

- Vergadering Commissie voor Leefmilieu en Natuur, Landbouw, Visserij en Plattelandsbeleid en Ruimtelijke Ordening en Onroerend Erfgoed van 19-03-2009: ‘Trendnota van het Instituut Samenleving en Technologie ten behoeve van de opmaak van het Werkprogramma van het Instituut Samenleving en Technologie (IST) voor 2009’

- Vergadering Commissie voor Welzijn, Volksgezondheid en Gezin van 03-03-2009: ‘Trendnota van het Instituut Samenleving en Technologie ten behoeve van de opmaak van het Werkprogramma van het Instituut Samenleving en Technologie (IST) voor 2009’

- Vergadering Commissie voor Onderwijs, Vorming, Wetenschap en Innovatie van 05-02-2009: ‘Trendnota van het Instituut Samenleving en Technologie ten behoeve van de opmaak van het Werkprogramma van het Instituut Samenleving en Technologie (IST) voor 2009’

- Vergadering Commissie voor Leefmilieu, Natuur, Ruimtelijke Ordening en Onroerend Erfgoed van 27-10-2009: 'Toelichting van de resultaten van de Burgerconventie Klimaat van 26 september 2009 door vertegenwoordigers van het Instituut voor Samenleving en Technologie (IST)'

IST in de plenaire vergadering

- Maatschappelijke beleidsnota 'Wonen en Zorg in Vlaanderen in 2020: Visie en aanbevelingen', Plenaire Vergadering 41 van woensdag 22 april 2009
- Voorstel van resolutie van de heer Eloi Glorieux, mevrouw Monica Van Kerrebroeck en de heren Hans Schoofs, Robert Voorhamme, Jan Peumans en Rudi Daems betreffende de lancering van een 'Vlaams Actieplan Nanotechnologie met inschatting van de risico's voor mens en milieu', Plenaire Vergadering 38 van woensdag 25 maart 2009
- Voorstel van resolutie van mevrouw Joke Schauvliege, de heren Patrick Lachaert en Bart Martens, mevrouw Else De Wachter en de heren Rudi Daems en Jan Peumans betreffende 'niet-ioniserende straling', Plenaire Vergadering 23 van woensdag 07 januari 2009
- Voorstel van resolutie van de heren Hans Schoofs, Jef Tavernier en Piet De Bruyn, mevrouw Sabine Poleyn, de heer Dirk De Cock en mevrouw Els Robeyns betreffende het opstellen van maatregelen voor de bestrijding van cyberpesten, Plenaire vergadering 45 van donderdag 30 april 2009

DEEL 6

HET IST EN DE INTERNATIONALE CONTEXT

1. SAMENWERKING BINNEN EPTA

Het IST is een actief lid van het EPTA-netwerk (European Parliamentary Technology Assessment). Het EPTA-netwerk omvat dertien parlementaire instellingen (en vier geassocieerde leden) uit de Europese Unie. De leden staan hun parlementen bij met adviezen over de maatschappelijke aspecten van wetenschap en technologie (<http://www.eptanetwork.org/>). EPTA werkt als een informeel netwerk, heeft geen vast secretariaat en het voorzitterschap wisselt jaarlijks tussen de leden. In 2009 werd het voorzitterschap overgedragen aan POST, de Britse zusterorganisatie 'Parliamentary Office of Science and Technology', dat verbonden is aan het Britse Parlement.

Jaarlijks vinden, naast occasionele of elektronische uitwisselingen, minstens twee ontmoetingen plaats tussen de EPTA-leden: een op het niveau van de directies van de organisaties en een jaarlijkse vergadering van het EPTA-bestuur, de 'Council'. Aan deze laatste is een conferentie gekoppeld over een actueel thema rond technologie en samenleving.

De 'Directors' Meeting' van EPTA werd in 2009 gehouden in Edinburgh op 27 en 28 april. De directeur van het IST woonde deze vergadering bij. Naast de informele uitwisseling van contacten en ervaringen, lichtten de leden er hun recente onderzoeksprogramma's toe en dachten ze na over de toekomst van het EPTA-netwerk.

Aan de 'Council Meeting', in London in november, namen voor het IST deel: de heer voorzitter Bart Van Malderen en de heren Hermes Sanctorum en Marc Hendrickx van de Raad van Bestuur en directeur Robby Berloznik en Donaat Cosaert van het wetenschappelijk secretariaat.

De jaarlijkse publieke conferentie van het EPTA-netwerk had plaats na de 'Council Meeting' op 2 en 3 november. De conferentie had als titel 'Inspiring future politics' en op het programma stond:

- Lezing door Prof. Jim Dator, Hawaii Research Centre for Futures Studies (University of Hawaii):
Four Futures for Governance
- Zes korte presentaties vanuit de EPTA-leden:
  - 'Parliamentary Technology Assessment: how to deal with the future', door Claude Birraux (OPESCST – Frankrijk)
  - 'The road to ANOROSO – the Flemish energy system in 2050', door Robby Berloznik (IST)
  - 'Scenarios for the ageing society', door Tore Tennoe (NBT – Noorwegen)
  - 'Civisti', door Lars Klüver (DBT - Denemarken)
  - 'The work of the Committee for the Future', door Paula Tiihonene en Jyrki Kasvi van het Committee for the Future (Finland)
  - Human Enhancement', door Christopher Coenen (ITAS)
- Gastspreekers:
  - Jong-Kul Lee, voorzitter van Science and Technology Committee (Korean Parliament, Zuid Korea)
  - Timothy M. Persons, Chief scientist van het United States General Accounting Office
  - Sian Ede, Arts director van de Gulbenkian Foundation: 'Science images in art as pointers tot the Future'

Meer info over deze conferentie : <http://www.eptaconference.eu/>

Gemeenschappelijk EPTA-project 'Genetically modified food and plants'

POST (UK), DBT (Denemarken), ITA (Oostenrijk), IST en TAB (Duitsland) werkten van 2007 tot 2009 samen aan een gemeenschappelijk project rond de toekomst van genetisch gewijzigde gewassen in Europa.

2. PARTNER IN HET ETAG-CONSORTIUM

Het IST is een partner in het ETAG-consortium (European Technology Assessment Group, <http://www.itas.fzk.de/eng/etag/etag.htm>). Dit is een samenwerkingsverband tussen het Duitse ITAS (the Institute of Technology Assessment and Systems Analysis), het Deense Teknologirådet (the Danish Board of Technology), het Nederlandse Rathenau Instituut, het Engelse POST (Parliamentary Office of Science and Technology) en het IST. Het samenwerkingsverband staat onder leiding van ITAS.

ETAG Project: Direct to consumer genetic testing

In november 2007 ging het ETAG-project over 'direct to consumer genetic testing' van start. Dit ETAG-onderzoek onder leiding van ITAS, in samenwerking met IST en TAB, nam het gebruik van vrij beschikbare genetische tests onder de loep. De resultaten van het project werden voorgesteld en becommentarieerd tijdens een STOA-workshop in het Europees Parlement op 3 maart 2009. De deskundigen die in het panel zetelden waren Linda Avey (23andMe), Jean-Jacques Cassiman (K.U.Leuven), Helen Wallace (GeneWatch UK), Stuart Hogarth (University of Loughborough), Frances Flinter (Human Genetics Commission UK) en Aurélien Perez (Europese Commissie).

3. HET IST EN EUROPESE BURGERPARTICIPATIE BINNEN FP7

Het IST is partner van het consortium dat het Civisti-project uitvoert. Civisti is een Europees project binnen het 7e kaderprogramma en past onder de projecten van de 'Blue Sky research on Emerging Issues Affecting European Science and Technology'. In totaal zijn er 7 Europese landen en regio's die deelnemen aan Civisti, namelijk Denemarken, Oostenrijk, Vlaanderen, Finland, Malta, Bulgarije en Hongarije. Het Civisti-project is gebaseerd op het idee dat het proces van het opstellen van een relevante en proactieve onderzoeksagenda in alle opzichten te winnen heeft bij een gestructureerd overleg met de burger.

4. INTERNATIONAAL: WORLD WIDE VIEWS

Het project WWViews organiseerde op 26 september 2009, in een tijdsbestek van 32 uur, in zoveel mogelijk landen ter wereld burgerconventies met telkens 100 deelnemers over het thema 'klimaatverandering'. Elke burgerconventie (een methode die het IST reeds toepaste voor zijn project 'Auto en Gezondheid') startte in elk deelnemend land vanuit dezelfde set van thema's en vragen. Via een krachtige webtool werden de resultaten van de deelnemende landen voortdurend opgeladen en publiek bekend gemaakt. Op uur nul startten de landen die in de tijdzone Greenwich +1 uur zitten met hun conventie. Een uur later startten die landen die in Greenwich +2 uur, enzovoort. Op 32 uur tijd hadden zo alle deelnemende landen, waar ook ter wereld, hun burgerconventie afgerond. Het IST organiseerde het Vlaamse luik van de bevraging in het Vlaams Parlement. Na afloop werd op basis van de verschillende burgerconventies wereldwijd een eindrapport gemaakt dat op de 'World Summit on Climate Change' in Kopenhagen door de peters van het project werd voorgesteld.

DEEL 7

ADMINISTRATIEF VERSLAG

Wetenschappelijk Secretariaat

In de loop van 2009 veranderde de samenstelling van het IST. In september 2009 bestond de personeelsformatie uit:

Robby Berloznik	directeur, in dienst vanaf 1 december 2001
Donaat Cosaert	onderzoeker, in dienst vanaf 1 augustus 2002
Johan Evers	onderzoeker, in dienst vanaf 15 juli 2009
Anouk Lanckriet	onderzoeksmedewerker, in dienst vanaf 1 juli 2009
Willy Weyns	onderzoeker, in dienst vanaf 1 mei 2002
Lieve Van Damme	communicatieverantwoordelijke & kantoorbeheerder, in dienst vanaf 1 maart 2007
Els Van den Cruyce	onderzoeker, in dienst vanaf 1 september 2004
Sabine Vermeulen	secretarieel medewerker, in dienst vanaf 16 februari 2004

De samenwerking met het Algemeen Secretariaat van het Vlaams Parlement

Het overleg van het IST met de andere paraparlementaire instellingen (De Vlaamse Ombudsdienst en het Kinderrechtercommissariaat) van het Vlaams Parlement werd, zoals tijdens de vorige werkjaren, op regelmatige basis voortgezet.

Ook het structurele overleg met de griffier van het Vlaams Parlement werd voortgezet. Met de Financiële Dienst van het Algemeen Secretariaat werd overlegd over het opstellen van de Meerjarenbegroting, het Begrotings- en Boekhoudingsreglement, de Jaarrekening 2009 en de Begroting 2010.

De directeur is tevens plaatsvervangend lid van het Comité voor Bescherming en Preventie op het Werk.

DEEL 8 FINANCIËEL VERSLAG

Toelichting bij de rekening 2009

De wijze waarop de financiële rapportering dient te gebeuren, is bepaald door het decreet van 6 juli 2005. Artikel 16 van dit decreet stelt: "Het Vlaams Parlement keurt jaarlijks, op voorstel van de Raad van Bestuur, de begroting en de rekeningen van het Instituut goed". In dit jaarverslag worden de rekeningen van het IST over het jaar 2009 opgenomen, in afwachting van een controle door het Rekenhof, in het voorjaar 2010. Hiervoor geven we hieronder de cijfers betreffende inkomsten en uitgaven, ons hierbij baserende op de boekhoudkundige cijfers per 31 december 2009.

Hieronder volgt een overzicht van de uitgaven en de inkomsten die gerealiseerd werden. De inkomsten bevatten de werkingstoelage van het Vlaams Parlement en de inkomsten verbonden aan de levering van diensten en de verkoop van goederen. Hier gaat het voornamelijk om inkomsten verbonden aan onderzoek in een Europees kader. De uitgaven bevatten telkens het detail van de begrote kredieten en daarnaast de uitgegeven bedragen per begrotingspost. Voor een aantal uitgavencategorieën zoals de onderzoeksprojecten, werkingskosten en investeringen, zijn in 2008 vastleggingen gebeurd voor bestellingen die geleverd worden in 2009 en dus voor uitgaven in 2009. Dit gebeurt via overdrachten. Alle bedragen zijn in €.

Begroting en rekeningen 2009

Uitgaven

Personeel 2009			
ALLE BEDRAGEN ZIJN IN €	BEGROOT	UITGEGEVEN	BESCHIKBAAR
Bijdrage aan DMW	14.000,00	13.706,71	293,29
Algemene ondersteuning AS	44.938,00	44.937,73	0,27
Salaris personeel	492.400,00	422.337,94	70.062,06
Kinderbijslag	5.500,00	3.421,10	2.078,90
Vakantiegeld	26.100,00	26.025,42	74,58
Eindejaarstoelage	21.500,00	21.205,88	294,12
Schooltoelage	2.500,00	2.401,28	98,72
Reiskostenvergoeding	19.500,00	17.938,32	1.561,68
Andere vergoedingen	1.500,00	1.148,16	351,84
Werkgeversbijdrage RSZ	102.500,00	85.351,72	17.148,28
Verzekeringen	21.000,00	19.195,19	1.804,81
Totaal personeel	751.438,00	657.669,45	93.768,55

² Decreet van 15 juli 2005 houdende de wijziging van diverse decreten, wat het statuut betreft van de mandaathouders in de aan het Vlaams Parlement verbonden instellingen, gepubliceerd in het Belgisch Staatsblad van 9 september 2005.

Werkingskosten 2009					
ALLE BEDRAGEN ZIJN IN €	OVERDR. 2008	BEGROOT	OVERDR. 2010	UIT- GEGEVEN	BESCHIK- BAAR
Huurlasten gebouwen		50.958,29		50.958,29	0,00
Huurlasten installaties, machines en uitrusting		4.000,00		299,00	3.701,00
Onderhoud en herstellingen installaties, machines en uitrusting		1.000,00		280,53	719,47
Onderhoud en herstellingen ICT-materiaal		10.000,00		5.806,72	4.193,28
Documentatie en tijdschriften		6.000,00	282,28	4.189,06	1.528,66
Kantoomateriaal (enkel gebruik PPI's)		6.200,00		4.797,94	1.402,06
Andere verbruiksgoederen	120,01	1.000,00		872,43	247,58
Ander drukwerk	8.523,29	50.000,00	11.261,24	42.976,18	4.285,87
Catering		20.000,00	5.767,55	6.464,58	7.767,87
Andere consultancy	12.876,70	61.660,00	29.829,00	41.163,52	3.544,18
Uitzendkantoren		10.140,00		9.952,16	187,84
Vertaal- en correctiewerk		9.500,00		5.260,65	4.239,35
Opleiding		10.000,00	3.686,45	4.598,94	1.714,61
Interne en externe werving		80.000,00		38.744,20	41.255,80
Reis- en verblijfskosten		23.000,00		22.425,05	574,95
Verzekering andere risico's		100,00		82,01	17,99
Geschenken en bloemen		1.000,00		609,90	390,10
Recepties		700,00		364,29	335,71
Lunchkosten		5.300,00		5.294,18	5,82
Frankeer- en verzendingskosten		1.500,00		1.178,13	321,87
Vaste Telefonie		1.000,00		965,27	34,73
Mobiele Telefonie		2.000,00		1.513,78	486,22
Abonnement Belga, Mediargus		4.000,00		1.104,58	2.895,42
Softwarelicenties		1.500,00		1.105,73	394,27
Raad van bestuur		7.500,00		5.062,38	2.437,62
Totaal werkingskosten	21.520,00	368.058,29	50.826,52	256.069,50	82.682,27

Investeringskosten 2009					
ALLE BEDRAGEN ZIJN IN €	OVERDR. 2008	BEGROOT	OVERDR. 2010	UITGE- GEVEN	BESCHIK- BAAR
Aankoop bureautica	1.500,00	2.700,00		3.899,82	300,18
Investerings meubilair		2.000,00		0,00	2.000,00
Totaal investeringen	1.500,00	4.700,00	0,00	3.899,82	2.300,18

Projecten 2009					
ALLE BEDRAGEN ZIJN IN €	OVERDR. 2008	BEGROOT	OVERDR. 2010	UITGE- GEVEN	BESCHIK- BAAR
Onderzoeksopdrachten	147.503,93	300.000,00	163.556,91	275.403,85	8.543,17
Speciale opdrachten artikel 8	140.000,00	50.000,00	164.610,86	25.389,14	0,00
Technologiefestival	68.747,65	80.000,00	131.717,06	13.107,09	3.923,50
Evenementen en campagnes		40.000,00	32.437,74	7.562,26	0,00
Optimalisatie communicatie	34.920,41			34.886,56	33,85
Totaal projecten	391.171,99	470.000,00	492.322,57	356.348,90	12.500,52

Inkomsten 2009			
ALLE BEDRAGEN ZIJN IN €	BEGROOT	UITGEGEVEN	BESCHIKBAAR
Verkoop diverse artikelen	-1.000,00	-1.555,05	555,05
Verkoop diverse diensten	-67.295,00	-68.125,25	830,25
Ontvangen werkingstoelagen	-1.277.870,56	-1.277.870,56	0,00
Terugbetaling personeelskosten		-1.098,40	1.098,40
Intresten op rekening-courant	-1.000,00	-298,36	- 701,64
Onttrekking aan de reserves	-247.030,73	-247.030,73	0,00
TOTAAL INKOMSTEN	-1.594.196,29	-1.595.978,35	1.782,06

Vastleggingen 2009	
	BEGROOT
overdracht naar 2009	125.661,74

Overzicht 2009					
ALLE BEDRAGEN ZIJN IN €	OVERDR. 2008	BEGROOT	OVERDR. 2010	UITGEGEVEN	BESCHIK- BAAR
Totaal werkingskosten	21.520,00	368.058,29	50.826,52	256.069,50	82.682,27
Totaal projecten	391.171,99	470.000,00	492.322,57	356.348,90	12.500,52
Totaal personeel	0,00	751.438,00	0,00	657.669,45	93.768,55
Totaal investeringen	1.500,00	4.700,00	0,00	3.899,82	2.300,18
TOTAAL INKOMSTEN	-1.594.196,29			-1.595.978,35	1.782,06

DEEL 9

ACTIVITEITENOVERZICHT

1. ACTIVITEITEN IN HET VLAAMS PARLEMENT

7 januari: Workshop 'Zorg en Wonen' (Robby Berloznik)

7 maart: Ontmoetingsdag 'Zelfdoding en jongeren' (Robby Berloznik, Donaat Cosaert)

30 maart: Workshop 'Decentrale energievoorziening en de maatschappelijke aspecten' (Donaat Cosaert, Lieve Van Damme, Robby Berloznik)

1 april: Deskundigenworkshop 'Biobrandstoffen' (Willy Weyns, Donaat Cosaert, Robby Berloznik)

16-17 mei: 'Civisti Burgerweekend' (Lieve Van Damme, Els Van den Cruyce)

23 september: Voorstelling PPI's aan de nieuwe volksvertegenwoordigers (Robby Berloznik, Anouk Lanckriet, Johan Evers, Lieve Van Damme, Donaat Cosaert, Els Van den Cruyce)

26 september: 'World Wide Views, burgerraadpleging over het klimaat' (Willy Weyns, Donaat Cosaert, Robby Berloznik, Anouk Lanckriet, Johan Evers, Lieve Van Damme, Els Van den Cruyce)

15 oktober: Persconferentie resultaten 'World Wide Views' (Willy Weyns, Donaat Cosaert)

29 oktober: EWI netwerkmoment 'Wetenschapscommunicatie van de toekomst' (Robby Berloznik, Anouk Lanckriet, Johan Evers, Lieve Van Damme)

2. INTERNE ACTIVITEITEN EN VORMING

9 januari: Werkoverleg Decreetgeving – Werkprogramma 2009 (Robby Berloznik)

14 januari: Vergadering Commissie Welzijn – Jongeren (Robby Berloznik)

19 januari: Mobiliteitsplan Vlaanderen – scenariogroep (Robby Berloznik)

5 februari: Commissie Onderwijs (Robby Berloznik)

16 februari: Vlaams Mobiliteitsonderzoek + aansluitend gesprek over publieksparticipatie (Robby Berloznik)

2 maart: Commissie Welzijn – Voorstelling trendnota (Robby Berloznik)

29 september: Bijeenkomst over de Smart Planet-visie van IBM in het kader van E-dinges (Robby Berloznik, Johan Evers)

13 oktober: Hoorzitting modelverdrag Klimaattop Kopenhagen, WWF en Greenpeace (Donaat Cosaert, Willy Weyns)

16 oktober: Conferentie participatie (Robby Berloznik)

19 oktober: Communicatieaanpak E-dinges met Piet Verheyden (Robby Berloznik)

27 oktober: WWViews rapport in Commissie Leefmilieu (Willy Weyns, Robby Berloznik, Donaat Cosaert)

30 november: Bijeenkomst HOWEST en B.AD & animatic HOWEST (Robby Berloznik)

7 december: Opleiding PowerPoint (Lieve Van Damme, Els Van den Cruyce)

9 december: Ontvangst Poolse delegatie (Robby Berloznik, Johan Evers)

16 december: Bespreking met EOS, Antwerpen (Robby Berloznik)

3. WERKBEZOeken

13 januari: Studiedag 'Massale integratie van decentrale productie in distributienetten', LABORELEC, Linkebeek (Donaat Cosaert)

20 januari: Begeleidingscomité 'systeeminnovatie en transitie management', SERV, Brussel (Donaat Cosaert)

25-28 januari: Civisti, Wenen (Robby Berloznik, Els Van den Cruyce)

10 februari: Hoorzitting 'Vlaanderen en het Europese en Internationale klimaatbeleid in 2009', MinaRaad & VLEVA, Brussel (Donaat Cosaert)

16 februari: Policy session 'NEEDS: New Energy Externalities Development for Sustainability', Brussel (Donaat Cosaert)

23 februari: CCIM Stakeholdersmeeting 'Post 2012', Ferraris-gebouw, Brussel (Donaat Cosaert)

24 februari: Start Vlaams Smart Grids Platform, De Warande, Brussel (Donaat Cosaert)

3 maart: STOA Workshop 'Direct to Consumer Testing', Europees Parlement, Brussel (Robby Berloznik)

4 maart: Werkbezoek VRT, Brussel (Robby Berloznik, Lieve Van Damme, Els Van den Cruyce)

5 maart: Seminarie 'Hernieuwbare Energie en innovatie: generaties en smart metering', EWI, Auditorium NBB, Brussel (Donaat Cosaert)

10 maart: Stakeholders conference 'Future of sustainable mobility', Charlemagne-gebouw, Brussel (Donaat Cosaert)

17 maart: 'Innovatief werken in Europa', SERV, Provinciehuis, Leuven (Robby Berloznik)

17 maart: Seminarie 'EU-richtlijn Intelligente Transportsystemen', VLEVA, Brussel (Donaat Cosaert)

26-27 maart: E-environment, Praag (Robby Berloznik)

3 april: Persvoorstelling 'Nieuw Land in Zicht' door Bart Martens, Senaat, Brussel (Donaat Cosaert, Willy Weyns)

3 april: Adviescomité EOS (Robby Berloznik)

21-23 april: Civisti, consortiummeeting, Helsinki (Lieve Van Damme, Els Van den Cruyce)

19 mei: Vergadering met Jos Leyten van Knowledge4Innovation (Robby Berloznik)

17 september: gesprek met Nic Vandermarliere, internationale positie IST, Vlaams Huis, Parijs (Robby Berloznik)

5-6 oktober: Vergadering werkgroep E-democratie CALRE, Baskisch Parlement, Vitoria (Robby Berloznik)

9 oktober: Promotie Lucien Hansen, Universiteit Trento (Robby Berloznik)

19-21 oktober: Civisti consortiummeeting, Malta (Els van den Cruyce, Anouk Lanckriet)

9 december: Intervisiegroep beleidsevaluatie, Boudewijngebouw, Brussel (Robby Berloznik)

14 december: Meeting Microsoft over E-dinges, Zaventem (Robby Berloznik, Johan Evers)

4. EXTERNE PRESENTATIES

16-17 januari: Conference Privacy Data Protection in Brussel: Presentatie EPTA rapport 'ICT en privacy' (Robby Berloznik)

20 januari: ViA-eindforum in Hasselt (Robby Berloznik)

11 maart: Bijeenkomst expertpanel 'Mobiliteit, Consciencegebouw', Brussel (Donaat Cosaert)

20 april: Kick-off Meeting ETAG, Tretung des Landes Baden-Württemberg bei der Europäischen Union, Brussel (Robby Berloznik)

21-23 april: Science beyond fiction – the European Future Technologies Conference, Praag (Robby Berloznik)

27-29 april: EPTA Directors Meeting, Edinburgh (Robby Berloznik)

5 juni: Bijeenkomst expertpanel 'Mobiliteit', Ferraris-gebouw, Brussel (Donaat Cosaert)

11 juli: 11 juliviering Vlaams Parlement, Brussels Stadhuis, Brussel (Robby Berloznik)

7 oktober: Infodag + receptie Vlaamse Overheid, Vlaams Parlement, Brussel (Robby Berloznik)

12 oktober: Bespreken Meerjarenbegroting, Kortrijk (Robby Berloznik)

9-10 november: OESO Workshop 'Social Innovation, Governance in S&T: citizens engagement for social engagement', Parijs (Robby Berloznik)

19 november: EOS Raad van Advies, Antwerpen (Robby Berloznik)

23-25 november: ICT that makes the difference, Leuven (Robby Berloznik)

26 november: VITO-viering, Mol (Robby Berloznik)

1 december: STOA Annual Lecture (Robby Berloznik)

2 december: Gastcollege VUB, Jo Pierson, VUB, Brussel (Robby Berloznik)

3 december: Lunch talk VITO, Mol (Robby Berloznik)

5. EXTERNE VORMING

23 april: Seminarie 'The Energy Policy for Europe', VLEVA, Brussel (Donaat Cosaert)

5 mei: ARGUS-Colloquium 'Vlaanderen 2050: Kiezen voor transitie', Brugge (Donaat Cosaert)

23 juni: European Policy Summit 'Climate Change: Keys to a concerted policy shift', Brussel (Donaat Cosaert).

24-26 juni: Green week 'Climate Change: act and adapt' & 'The road to Copenhagen', Charlemagne, Brussel (Donaat Cosaert)

1-3 september: e-Part 2009 Congres, Linz, Oostenrijk (Anouk Lanckriet)

11 september: From Energy Efficient Pilot Projects to Energy Effective Action, De Marken (Robby Berloznik)

17 september: Workshop 'Instrumenten voor een Vlaams duurzame-ontwikkelingsbeleid', De Markten, Brussel

(Donaat Cosaert, Willy Weyns)

19 september: Debat 'JCI – Aarde', Koksijde (Robby Berloznik)

24 september: Voordracht 'Climate Change Legislation and Actions in the US under the Obama Administration', US Public Diplomacy Office, Brussel (Donaat Cosaert, Willy Weyns)

30 september: Workshop 'Duurzame energie en energie-efficiëntie' n.a.v. start MIP2, LAMOT, Mechelen (Donaat Cosaert)

30 september + 1 oktober: Stage bij de VRT nieuwsdienst, VRT, Brussel (Lieve Van Damme)

1 oktober: Visionary Seminar 'Semiconductors: an industry in transition', Leuven.Inc, IMEC, Heverlee (Donaat Cosaert)

23 oktober: Studiemiddag 'Translational medicine' (Anouk Lanckriet)

28 oktober: Studiedag 'Power Matcher - slimme weg naar duurzame energieconsumenten', ECN in samenwerking met Vito, Breda (Donaat Cosaert)

2-3-4 november: EPTA Conference & Council, Londen (Robby Berloznik, Donaat Cosaert)

12 november: SciTech Europe, Brussel (Robby Berloznik)

19 november: Workshop 'How to write effective English texts', door Jan Provoost, Leuven.Inc, Leuven (Lieve Van Damme)

20 november: Hoorzitting Klimaattop in Kopenhagen, MinaRaad, Brussel (Donaat Cosaert, Willy Weyns)

24 november: Opleiding time management ('Getting things done'), door Johan D'Haeseleer, Leuven.Inc, Leuven (Lieve Van Damme, Sabine Vermeulen)

10 december: Financiële regels voor Europese programma's, VLEVA, Brussel (Donaat Cosaert)

11 december: Voorstelling rapporten 'Milieu- en natuurverkenning 2030', Brussel (Anouk Lanckriet)

15 december: E-Participation Conference 'Current state of Play & Future Directions', Europees Parlement, Brussel (Robby Berloznik, Anouk Lanckriet)

15 december: Smart Grids, current status and technical development, Brussel (Donaat Cosaert)

16 december: Studiedag 'Complexity, Friend or Foe', Koninklijke Vlaamse Academie van België voor Wetenschappen, Brussel (Donaat Cosaert, Willy Weyns)

DEEL 10 PUBLICATIES

Niet alle publicaties in de volgende lijst geven de mening van het IST weer. Er is in dat opzicht een verschil tussen de categorie 'IST-documenten' en de andere documenten. De 'IST-documenten en publicaties' representeren de opinies en adviezen van het IST, de andere documenten, hoofdzakelijk wetenschappelijke eindrapporten en hun samenvattingen, biedt het IST ongewijzigd aan zoals ze geschreven zijn door de auteurs. De opinies, conclusies en aanbevelingen in deze documenten zijn die van de auteurs. Zij kunnen dus afwijken van die van het IST en zij binden het IST op geen enkele wijze.

Wetenschappelijke eindrapporten, samenvattingen en publicaties

- 'Direct to Consumer Genetic testing', ETAG-onderzoek onder leiding het Duitse ITAS (the Institute of Technology Assessment and Systems Analysis in samenwerking met IST en TAB, (Office of Technology Assessment at the German Parliament), studie in opdracht van het Europees Parlement, Brussel, 2009, 82 p.
- Eindrapport 'Decentrale energievoorziening', Johan Driesen (EI - ELECTA), Bram Delveaux (EI - IMER), studie in opdracht van het IST, Vlaams Parlement, Brussel, 2009, 200 p.
- Eindrapport EPTA-project 'Genetisch gemanipuleerde organismen', Danielle Bütschi, Søren Gram, Jon Magnar Haugen, Rolf Meyer, Arnold Sauter, Stef Steyaert, Helge Torgersen, studie in opdracht van EPTA, Brussel, 2009, 101 p.
- Eindrapport 'WWViews: Resultaten van het Vlaamse luik van de Burgerconsultatie over klimaat in het Vlaams Parlement', in opdracht van het IST, Brussel, 27 p.
- Eindrapport 'Biobrandstoffen', hoofdauteurs: Luc Pelkmans (VITO), Sofie Dobbelaere (UGent), Esmeralda Borgo (BBL). Co-auteurs: VITO: Nathalie Devriendt, Veerle Buytaert, Erwin Cornelis, Leen Gorissen, UGent: Lieve Hoflack, Wim Soetaert, BBL: Bram Claeys; studie in opdracht van het IST, Vlaams Parlement, Brussel, 2009, 225 p.

IST-documenten en publicaties

- IST Dossier 20: 'Fertiliteitbehandelingen: de realiteit voorbij de technologie', Instituut Samenleving en Technologie, 2009, 97 p.

Boeken, gidsen, informatiebrochures

- Feiten in een notendop 'COP15 Klimaatop', IST, Vlaams Parlement, Brussel, 2009, 4 p.
- Civisti infomagazine: 'Inspiratie over de toekomst', IST, Vlaams Parlement, Brussel, 2009, 27 p.
- WWViews Infobrochure, IST, Vlaams Parlement, Brussel, 2009, 37 p.
- Jaarverslag 2008, Robby Berloznik, Donaat Cosaert, Lieve Van Damme, Els Van den Cruyce, Willy Weyns (IST) en Peter Raeymaekers (LyRaGen bvba), IST, Vlaams Parlement, Brussel, 2009, 81 p.
- Jaarmagazine 2009, Redactie: Robby Berloznik, Donaat Cosaert, Lieve Van Damme, Els Van den Cruyce, Willy Weyns (IST) en Peter Raeymaekers (LyRaGen bvba), IST, Vlaams Parlement, Brussel, 2009, 29 p.

LIJST MET AFKORTINGEN

ACV	Algemeen Christelijk Vakverbond
BAD	Belgian Advertising
BBC	British Broadcasting Corporation
BBL	Bond Beter Leefmilieu
CDO UGENT	Centrum Duurzame Ontwikkeling (Afdeling UGENT)
CGG	Centrum Geestelijke Gezondheid
CIVISTI	Citizen's visions on science and technology
COP15	15th Conference of the Parties (COP 15) to the United Nations Framework Convention on Climate Change
CORDIS	Community Research and Development Information Service for Science, Research and Development
CPZ	Centrum ter preventie van zelfdoding
DBT	Danish Board of Technology
DCGT	Direct to consumer genetic testing
DG TREN	Directorate General Energy and Transport
EANDIS	Werkmaatschappij voor Gemengde intercommunales (toegesplitst op distributienetbeheerder)
ELECTA	Katholieke Universiteit Leuven, Dept. Electrical Engineering (ESAT), Div. ELECTA
EPTA	European Parliamentary Technology Assessment Network
Erasmus MC	Erasmus Medisch Centrum
ETAG	European Technology Assessment Group
EWI	Departement Wetenschap, Economie en Innovatie
FEBIAC	Federatie van de Belgische Auto- en Rijwielindustrie
FP6	Framework Programme 6
HOWEST	Hogeschool West Vlaanderen
IBBT-SMIT	Interdisciplinair instituut voor Breedbandtechnologie
icsi	Intracytoplasmatische sperminjectie.
ICT	Informatie en Communicatie Technologie
IMEC	Vlaams Interuniversitair Micro-Elektronisch Centrum
IMER	Instituut Milieu en Energierecht (afdeling K.U.Leuven)
IMOB	Instituut Mobiliteit (afdeling Universiteit Hasselt)
Indigov	Spin-off van de K.U.Leuven, gespecialiseerd in onderzoek en advies inzake e-government en nieuwe media.
INFRAx	Werkmaatschappij voor de zuivere intercommunales (toegesplitst op distributienetbeheerder)
IST	Instituut Samenleving en Technologie
ITAS	Institute of Technology Assessment and Systems Analysis (Duitsland)
ITS	Intelligente Transportsystemen
ivf	In-vitrofertilisatie

K.U.Leuven	Katholieke Universiteit Leuven
KRC	Kinderrechtencommissariaat
LABORELEC	Onderzoeksinstelling voor de elektriciteitssector
MinaRaad	Milieu- en Natuurraad van Vlaanderen (strategische adviesraad)
MORA	Mobiliteitsraad (strategische adviesraad)
MOW beleid mobiliteit	Beleidscel Mobiliteit (Afdeling Vlaams Ministerie voor Openbare Werken)
OCMW	Openbaar Centrum Maatschappelijk werk
ODE-Vlaanderen	Organisatie voor Duurzame Energie
PIH/LEMCKO	Provinciale Industriële Hogeschool/ Onderzoekslabo elektriciteit (nu onderdeel van HOWEST)
POST	Parliamentary Office of Science and Technology (UK)
PSB/VIB	Departement Planten Systeembioologie van het Vlaams Instituut voor Biotechnologie
RA	Resource Analysis (nu onderdeel van Technum/Tractebel Engineering)
SERV	Sociaal-Economische Raad van Vlaanderen, Strategische adviesraad van de Vlaamse sociale partners)
SMIT-VUB	Studies on Media Information and Telecommunication (Afdeling VUB)
STOA	Scientific and Technological Options Assessment (European Parliament)
TA	Technologisch Aspectenonderzoek
TAB	Büro für Technikfolgen-Abschätzung beim Deutschen Bundestag
TIS Generaties	Thematische Innovatiesamenwerking (financieringsinstrument IWT)
TME	Thermodynamica en Mechanische Energie (Afdeling van K.U.Leuven)
UA	Universiteit Antwerpen
VEA	Vlaams Energieagentschap (ontstaan uit administratie Natuurlijke Rijkdommen en Energie, ANRE)
VEI	Vlaams Elektro-Innovatiecentrum
VIA	Vlaanderen in Actie
VIB	Vlaams Instituut voor Biotechnologie
VITO	Vlaamse Instelling Technologisch Onderzoek
VN	Verenigde Naties
VODO	Vlaams Overleg Duurzame Ontwikkeling
VOKA	Samenwerkingsverband Vlaams Economisch Verbond en Kamers van Koophandel
VP	Vlaams Parlement
VREG	Vlaamse Reguleringsinstantie voor de Elektriciteits- en Gasmarkt
VRT	Vlaamse Radio- en Televisieomroep
VSNG/LINC	Vlaams steunpunt nieuwe geletterdheid
VUB	Vrije Universiteit Brussel
WenK	Hogeschool voor Wetenschap & Kunst
WTO	World Trade Organisation
Z-Punkt	Zukunftdatabank

COLOFON

Redactie: Robby Berloznik, Donaat Cosaert, Lieve Van Damme, Els Van den Cruyce, Willy Weyns (IST) en Peter Raeymaekers (LyRaGen bvba)

Coördinatie en redactie: Lieve Van Damme

Met dank aan: Sabine Vermeulen

Taaladvies: Luk Vanrespaille

Lay-out: B.AD

Druk: Artoos

Verantwoordelijke uitgever: Robby Berloznik, directeur IST, Vlaams Parlement, 1011 Brussel

www.instituutsamenlevingentechnologie.be

ist@vlaamsparlement.be

